

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1972

İÇİNDEKİLER :

"Tarih Boyunca Türk Atasözleri"	Enver Naci GÖKŞEN
Eski Edirne'de Kabadayı Bıçakları	İ. Hakkı SOYYANMAZ
Posof Köylerinde Giyim - Kuşam, Ev - Bark	Cemender ARSLANOĞLU
Eski İstanbul'da Panoramacılar ve Fotoğrafçılar	Malik AKSEL
Hatay'da Halk İlaçları ve İnanışları	Dr. Edip KIZILDAĞLI
Bağ ve Bahçeye Dair Atasözleri ve Deyimler	Azmi GÜLEÇ
Atça Manlileri	Alâattin GÜNDOĞAN
Folklorelarımız : Muzaffer Batur	Erdem YÜCEL
Kâtib Ali'nin Bilinmeyen Şiirleri (-2- Son)	Prof. Dr. Sükrü ELÇİN
Kandıra'da Ruh Üzerine İnanışlar	Muzaffer UYGUNER
Ölümlünün 1. Yılında Aşık Beyhanı	Nejat BİRDOĞAN
Şah Aslan Masalı	Dr. Saim SAKAOĞLU
Prof. Dr. Kurt Reinhard Derlemeler Yapıyor — Topkapı Sarayı Elişleri Sektasyonu Açıldı — Turizm, Folklor ve Önder'in Konuşması — Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü ve Y. T. Gençliği T. Folklor Derneği Yıllık Gösterilerini Yaptılar — Türk Halk Sanatları Araştırma Derneği Şarkısla ve Artvin Bölgeleri Halk Sanatları Sergisi Açtı	İhsan HİNÇER

BİZE GELEN KİTAPLAR

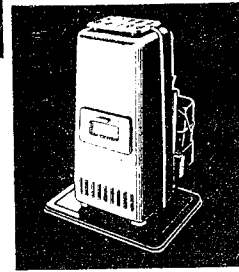
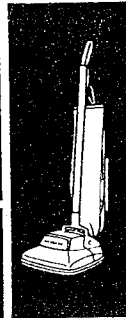
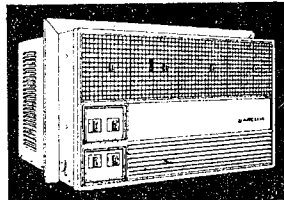
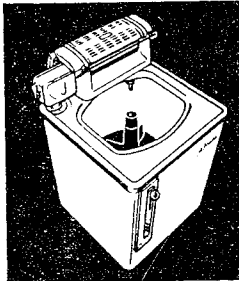
SAYI: 275

KURUŞ: 250

ARCELİK

daima en iyisini
imal eder

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1972

İÇİNDEKİLER :

- "Tarih Boyunca Türk Atasözleri" Enver Naci GÖKŞEN
Eski Edirne'de Kabadayı Bıçakları İ. Hakkı SOYYANMAZ
Posof Köylerinde Giyim - Kuşam, Ev - Bark Cemender ARSLANOĞLU
Eski İstanbul'da Panoramaçılar ve Fotoğrafçılar Malik AKSEL
Hatay'da Halk İlaçları ve İnanışları Dr. Edip KIZILDAĞLI
Bağ ve Bahçeye Dair Atasözleri ve Deyimler Azmi GÜLEÇ
Atça Manileri Alâattin GÜNDOĞAN
Folklorcularımız : Muzaffer Batur Erdem YÜCEL
Kâtib Al'nın Bilinmeyen Şiirleri (—2— Son) Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Kandıra'da Ruh Üzerine İnanışlar Muzaffer UYGUNER
Ölümünün 1. Yılında Âşık Beyhani Nejat BİRDOĞAN
Şah Aslan Masalı Dr. Saim SAKAOĞLU
Prof. Dr. Kurt Reinhard Derlemeler Yapıyor — Topkapı Sarayı Elisheri
Seksiyonu Açıldı — Turizm, Folklor ve Önder'in Konuşması — Boğaziçi
Üniversitesi Türk Folklor Kulübü ve Y. T. Gençliği T. Folklor Derneği
Yıllık Gösterilerini Yaptılar — Türk Halk Sanatları Araştırma Derneği
Sarıışla ve Artvin Bölgeleri Halk Sanatları Sergisi Açtı İhsan HINÇER

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 275

KURUŞ: 250

(Basım : 60954 — 57)

(Folklor : 58)

Şiddetli baş ağrılarına karşı!

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, ağrı, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder. OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancularında faydalıdır. OPON, günde 6 tablet alınabilir.

(EYİ Ajans : — 59)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 172 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBIYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 60)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 275

HAZİRAN 1972

YIL : 23 — CİLT : 14

"Tarih Boyunca Türk Atasözleri"

Yazan : Enver Naci GÖKŞEN

Türkçemizde atasözleri üzerine yazılmış ve atasözlerimizi derleyen birçok kitap vardır. Bunların hemen her biri de atasözlerimize değişik bir yönden, başka bir açıdan bakmışlardır.

Aydın Oy adlı genç bir yazar - öğretmen on beş yıla yakın bir süre atasözlerimiz üzerine eğilerek onları "dört başı marmur" bir biçimde derleyip toparlamış; önceki çalışmaları dağınıklığından kurtararak, eksikleri de tamamlayarak bütünleştirmiş ve atasözlerimiz üzerine doyurucu bir yapıt meydana getirmiş : "Tarih Boyunca Türk Atasözleri".

Yepyeni bir yöntemi olan bu kitap başlıca 6 ana bölümden oluşmuştur : 1 — İnceleme, 2 — Eski kaynaklarımızda Atasözleri, 3 — Türkiye Türkçesi Dışında Türk Atasözlerinden Örnekler, 4 — Türkiye Türkçesi ile Günümüzde Kullanılan Atasözleri, 5 — Sözlük, 6 — Atasözleri Bibliyografyası.

Kitabın yöntemi, yazarının şu satırlarında belirlenmektedir :

"Bilinen ve konu üzerinde daha önceden söylenmiş olanları tekrarlamak yerine onların ayrı maddelerde fakat birbirlerini bütünleyecek şekilde yer almalarına çaba gösterildi. Yeri geldikçe, söz düştükçe hangi kaynaklardan yararlandığı da ayrıca belirtildi. Bu arada daha önceden üzerinde hiç durulmamış olan yönler de ele alındı. Yeni görüşler ve bulgular ile ince-

leme alanı olabildiği ölçüde geniş tutuldu. Önceki yayımlarda pek söz konusu edilmeyen, üzerlerinde ya pek az durulmuş ya da hiç durulmamış olan noktalar da inceleme alanı içine alındı."

Daha önceleri folklor ve atasözleri üzerine yazdığı makalelerden de tanıdığımız Aydın Oy, bir gün koskoca bir kitapla karşımıza çıkınca büyük çabasını, sabrını ve alçak gönüllülüğünü takdirinden kendimizi alamadık. İddiasız, gösterişsiz, yapmacıksız ve sürekli bir çalışma ürünü olan bu kitap, anlatımının temizliği, içtenliği, pürüzsüzlüğü ile de dikkatimizi çekiveriyor. Kitabı eline alınca ilginç bir hikâye ya da roman okurcasına sayfaları çeviriveriyor insan.

A. Oy, sayıları yaklaşık olarak 1600 ile 15 bin arasında değişen, ortak dilin marlı olmuş atasözlerimizden 2291 tanesini -deyimlerden ayıklayarak- bir araya getirmiş. Bugüne değin ortaya konulan atasözleri derlemelerinin hiç birinde bu sayıda bir toplamaya rastlamamaktayız.

Yazar, ortak Türkçede kullanılan atasözlerimizin sayısı hakkında bize bir fikir verdiği gibi, "Eski Kaynaklarımızda Atasözleri" bölümünde de 17. yüzyıla değin tarih boyunca yaşamış atasözlerimizin nitelikleri üzerine ışık tutmuş oluyor.

"Eski Kaynaklarımızda Atasözleri" bölümü, başka atasözleri kitaplarında rastlamadığımız bir bölümdür. Bu bölümde Aydın Oy, eski Türk lehçelerinde ve ilk Türkçe

6323

yapıtlarda bulunduğu atasözlerini incelemektedir.

Özellikle *Divan-ü Lûgat-it Türk*'teki savlar birer birer incelenmiş ve 262 sav derlenmiştir. Bu derleme de, her savın altında açıklamaları yapılarak ve günümüz atasözleriyle benzerliklerine işaret edilerek değerlendirilmiştir.

Yazar, içinde 698 atasözünün bulunduğu bilinen el yazması "*Kitabı Atalar*" (1480) ı da iyice taramış ve atasözü niteliğinde olmayanları ayıklayarak 643 atasözünü gün ışığına çıkarmıştır.

Bu kitabın önemli özelliklerinden biri de "Türkiye Türkçesi Dışında Türk Atasözlerinden Örnekler" bölümüdür. Türkmençe atasözleri, Sagay, Kıpçak, Nogay, Çağatay... Türkçesi atasözlerinden örnekler sıralanmış bu bölümde,

"Türkiye Türkçesi ile Günümüzde kullanılan Atasözleri" dizin bölümünde 2291 atasözü yer almaktadır. Aydın Oy, bütün atasözlerimizi titizlikle incelemiş, taramış ve gerçek atasözü değerindekileri bir araya getirerek bize güvenilir bir kaynak kazandırmış.

Kitaba eklenen "Sözlük" bölümü ile de atasözlerinde geçen ve açıklamayı gerektiren sözcükler yer almış.

Kitabın ilginç yanlarından biri de "Atasözleri Bibliyografyası" dır. Ağırbaşlı, emek ürünü, sağlam bir araştırmanın nasıl olabileceğini göstermesi bakımından ayrı bir değer ve önem taşıyor bu bölüm. Bu bibliyografyayı okuduğumuz zaman: "İşte gerçek bilimsel bir yapıt böyle düzenlenir.!" diyoruz. Anhyoruz ki Aydın Oy, atasözleri üzerine eski ve yeni Türkçedeki en ufak bir kaynağı bile görmüş, incelemiş. Üstelik batı kaynaklarındakilerden de olabildiğince yararlanmış. Bibliyografya dizisinin ilk sırası "Yazmalar ve Tezler" dir. 32 yazma ve tez tanıtılıyor burada. İkinci sırayı "Atasözleri Üzerine Kitaplar" alıyor. Burada da 180 kaynak adı veriliyor. Daha sonra, "Gazete ve Dergilerde Yayımlanan yazılar" var; 375 parçadan söz ediliyor. Bibliyografya'nın en sonuncusu "Türkiye Dışında Atasözleri Üzerine Kitap, Dergi, İnceleme Bibliyografyası"dır. 567 kaynağın tanıtıldığı bu dizinde çeşitli dillerde yazılmış yapıtlar ve yazılar var.

Bu denli zengin bir kaynak sayısına, okuduğumuz Türkçe yapıtlardan hiç birinde rastlamadığımızı söylersek yanlış olmayız sanırım.

Aydın Oy'un büyük atasözleri kılavuzu, yalnızca güçlü bir çalışmanın, büyük bir sabrın ve iradenin ürünü değil, Türk folkloruna ve atasözlerine inancın ürünüdür.

Kitapta gözümüze takılan bir iki ufak noktaya da değinmek isteriz :

"Atasözlerinin Nitelikleri ve Tanımlanması" başlığı altında çeşitli tanımlar sıralanmış. Bu arada, ilk tanımları yapan Şinasi'ninki de yer almış. Fakat Şinasi'nin Osmanlıca tanımları bugünkü dile çevrilmemiştir: "Durubı emsal ki hikmet'ül avamdır, lisanından sadır olduğu milletin mahiyeti efkârına delâlet eder."

Bu tanımın altına bugünkü dilimize aktarılmış biçimi de eklemiş olsaydı daha iyi anlaşılmasaydı mıydı?

"Atasözlerimizde Din" konusunda da: "İslâmlıktan önceki çağların da izlerini taşıyan savlardan başlayıp günümüzde kullanılan atasözlerimize varıncaya dek, hemen her dönemin atasözleri arasında dil ile ilgili olanlarına rastlanıyor.." denildiği halde yalnızca müslümanlık etkisi altında ki atasözlerinden örnekler verilmiş. Burada, islâmlık öncesiyle ilgili atasözlerinden de birkaç örnek verilerek karşılaştırma yapmak olanağı sağlanmış olsa daha iyi olurdu kanısındayız. Böylelikle, okuyucu ve meraklısı "Eski Kaynaklarımızda Atasözlerimiz" bölümünde örnek aramak zahmetine girilmemiş olurdu.

"Sağlık ve Ölüm Konusunda Atasözleri" başlığı altında ve dizin bölümünde geçen "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." atasözü Türk atasözü olarak kabul edilmiştir. Çoğu kimse de bunu böyle sanır. Oysa bu, bir Latin atasözüdür. Bu yabancı atasözünü Atatürk'ün bir özdeyişi sananlar bile görülmektedir.

Değindiğimiz noktalar, koskoca bir yapıtta "kusur" sayılamayacak şeylerdir elbette...

Aydın Oy'u bu baha biçilmez çalışmasından ötürü candan kutlarım.

(*) T. İş Bankası Kültür Yayınları, 1972, fiyatı: 20 lira.

Kabadayı Bıçakları

Yazan : İ. Hakkı SOYYANMAZ

BABAYİĞİT, KABADAYI, KÜLHANİ KABADAYI VE KÜLHANBEYİ DEVİRLERİ

Kavuk, keçe külâh ve fes devirlerinde giyimişler ile ruhsal değişiklikler paralel yürümüştür. Kullanılan bıçak boyları da, her devirde biraz küçülmüştür.

Boyları bir metreden fazla, geniş ve ağır yapıyla pala, babayigît silâhlarıdır. Atlı ve askılı taşıyan harp ve halk silâhlarıdır. Edirneli Büyük İhsan, pala kullandığı için, at ile gezer, yaz - kış sırtında kebe eksik olmazdı.

Kara kulaklı yatağan ve koltuk altı saldırmaları kabadayı bıçaklarıdır. Kabadayılar arasında bel bıçağı taşıyan hakir görüldü. Döğüşlerde bıçak yüzünü kullanan kabadayıya arkadaşları selâm vermez, kôtü lâkap takarlardı.

Boyları 70 cm. civarında bulunan koltuk altı saldırmaları ile, kan oluklu delici niteliğini taşıyan bel bıçakları, külhanî kabadayı bıçaklarıdır. Külhanî kabadayılar arasında da, kama taşımak ayıptı.

Trakya'da fes devri yetişkinleri ve külhanbeyiliğe özentililer, Kırklareli bıçak ustalığının sona ermesinden sonra, Bursa bıçakları, Karadeniz Sürmene tipi bıçaklar, cemiye tipi bıçaklar, kama, ustura, farşata v.s. kullanmaya, hile ile vurmaya, kendi aralarında kabadayı görüntüsüne bürünmek için döğüş çıkartmaya başladılar.

BİÇAK İLE İLGİLİ GELENEKLERDEN ÖRNEKLER

Yakın zamana kadar, erkekler arasında, bıçak, makas, cakı v.s. kesici nitelikteki araçlar, "Namus" olarak yorumlanırdı. En yakın sırdaşına dahi, elden verilmezdi. Gereklî durumlarda yere bırakılır, diğeri de yerden alırdı. Konacak yer bulunmadığı durumlarda, alan kimse elinin tersini uzatır, veren de üzerine bırakırdı. Alan kimse, sap kısmına hafif tükürür gibi yapar, sonra kullanmaya başlardı. Bunun anlamı: "Aldığım aleti, silâh ve namus olarak kabul etmiyorum", demektir.

Tükürmek işleminin diğer bir yönünde de; Soğuk - sıcak, ak - kara, acı - tatlı zıt anlamlı kelimelerin karşıtları bulunduğu gibi, tükürmek ameliyesinin de karşıtı yalamaktır. Pek çok kimselerde, kan görünce sararma, baygınlık belirtileri görülür. Buna "Kan tutması" denir. Tanık olduğum külhanî kabadayılar arasında, vuruşmadan sonra bıçak yalamak gelenek halinde idi. Elden alınan bıçak sapına tükürmek, yalamak anlamına alınmamasını belirtmek için yapılan bir harekettir.

Kadınlar arasında da, şok etkisi gösteren olaylar karşısında, gömleğinin yakasını açıp, koynuna tükürmek, olay'ın, kansız bittiğini belirtmek için yapılan, hareket ile anlatış tarzıdır.

Erkeklerde elden silâh verilmediği gibi, kadınlar arasında da, sabun verilmezdi. Başka bir yere bırakılır, yahut el tersi ile alınır. Bu durumda, erkeğin namus olarak yorumladığı silâh'ın kadının namus olarak yorumladığı temizlik olduğu görülür. Kadın ile erkek, beraber iş görmeye başladıktan sonra, iki tarafın alışkanlıkları, bir birine geçmiştir.

Yine, tek havluya iki kişi birden el silemezdi. Silen gençlere yaşlılar, döğüş edersiniz, derlerdi ki; döğüşlerin, eşit şartlar altında yapıldığının ifadesidir.

Oyunlarımızda, geleneklerimiz gereğince, elden ele bıçak verilmemesi gerekir. Bıçaklı oyunlar, bir döğüş temsiline canlandırırken havedan atılıp tutulur.

Erkek için, silâh kadar avrat ve at ta namus sayıldığı için; gelin olacak kızın erkek kardeşi varsa, damat'ın kullandığı silâhını hediye etmesi gelenek halinde idi. Bu usul sonraları yeni bir silâh şekline döndü. Bugün için o da unutuldu.

Silâhlarımız ile ilgili diğer geleneklerimize örnekler ile değinmeyi yatağan bıçakları ile oynanan *Kabadayı Oyunlarında* ve *Kabadayı Tipleri* bölümünde uygun buldum.

Şamdan ve kasatura oyununda oyun, kasatura ile oynandığı, kesici silâh ve ilgili geleneklerimizden birkaç örnek vermeyi

faydalı buldum. Bugün için, kasatura'lara, "süngü" diyenler vardır. Delici niteliğini taşıyan bu silahlar, Türk silâhi değildir. Üç çaplı süngüler, Rus süngüleridirler, kasatura sayılmazlar.

Oyunun oynandığı zamanlardaki kasatura boyları uzundu. Sonradan kısaldı..

BİÇAK YALAMA GELENEĞİ (Tıp yönünden)

Tanık olduğum, külhani kabadayılar arasında, vuruşmadan sonra, bıçak yalamak gelenek halinde idi. Bu gelenek, kan tutmasını gidermek için yapılırdı. Pek çok kimselerde, ken görünce sararma ve baygınlık belirtileri görülür. Bu durum, her şahısta olmaz. Aşırı istek ve özenmeden doğan bir durumdur. Küçük çocuk ve kızlardaki meme şişmesi, bazı kadınlardaki histe ri, çölte kalanın serâp görmesi gibidir.

Yaşlı kadınların, hamile kadınlara her gördüğü yiyecekten özenmesin diye bir miktar tattırmaları bugün için de bir gelenek halindedir. Bu durumu küçük çocuklara da aynı şekilde tatbik ederler. Kadınlar, özenip te tatamadıkları şeyler'in, doğan bebekte belirtilerini gördüklerine tanık olmuşlardır. Erginlik çağına ermemiş, erkek çocuklarda olursa; "özenmiş = Çık'lı şişmiş", kızda olursa, "Memesi şişmiş", derlerdi. Yine erkek çocuklarda "Oğul luğu akmış" denir, akan yapışkan sıvı, özendiği yiyeceğe bulaştırılıp yedirilirse, kısır olmaz, diye bir inanç da vardı.

Kan tutması kişiler arasında, farklı durumlarda görülür. Cesaret ile hiç bir ilişki yoktur. Erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Ektoplazmik medyum niteliğini taşıyan kişilerde daha fazladır. Konuşamayan küçük bir bebeğe su sesi verilince çiş etmesi, dereden veya su içersinde yürüyen bir hayvanın su dökmesi, limon gören bir kimsenin dişlerini birbirine sürünce, limonu tatmadığı hatta görmeyip hayal ettiği, gözünde canlandırdığı zaman, dişlerinin kamaştığına tanık olması, bedenin limon sıvısı meydana getirdiğini gösterir.

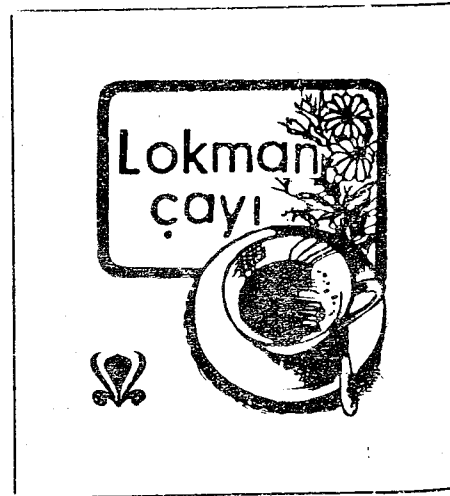
Kan gören bir kimse de, ektoplazma yapıyor demektir. Devamlı kan görenlerde bu durum olmaz. Gördüğü kanı yalayınca, özenme duyusu ortadan kalkar, kan tut-

ması önlenmiş olur. Öfke, hiddet halleri, dış etkilerden uzak olduğu için, kan tutması olmaz. Normal duruma geçtikten sonra başlar.

Halk arasında rivayet olunan, ataları mız, savaş meydanına girmezden önce, atın şah damarını kesip, fıskıran kandan içince, "at kadar kuvvetli olurlarmış." şeklindeki söylentiler, kan tutması olayını önlemek içindir. İki ordu birbirine girmezden önce, her iki taraftan birer babayiğit, nara atarak, ortaya çıkıp döğüş tünde, ölenin yerini diğer tek kişi doldurur, iki taraf galeyana geldikten sonra taraflar birbirlerine girermiş.

İki ayrı kabile arasında meydana gelen bir çarpışmada, iki taraftan birer babayiğit geza meydanına çıkıyor. Merdane döğüşlerini ispat etmek için, kalkanlarını fırlatıp attıktan sonra, biri diğerine; "— Palanı salla", diyor. Diğer hasmının boynuna palasını sallıyor, vurulan anlamıyor, "— Ne durursun!? Salla palanı", diye tekrarlıyor. Vuran da, "— Eğ boynunu", dediğinde, diğeri boynunu eğince başı yere düşüyor.

Türkler, o devirlerde sivri taş üzerine bir karpuz koyup, pala ile ikiye biçerek karpuzun bütünlüğünü bozmadan, sivri taştan düşürmeyenleri, cengâverler arasına katarlarmış.

(Folklor : 61)

Posof Köylerinde Giyim-Kuşam, Ev-Bark

6327

Yazan : Cemender ARSLANOĞLU

dir, masa, iskemle, sandaliye, oturkalk minderleri.

9. *Yatak takımı* : Yastık, yatak, yorgan, (Yün, tüy, pamuk, kırpıntıdan yapılır.)

10. *Harman malzemesi* : Çekiç, örs, tırpan, dirgen, küskü, tırmık, sel, ot arabası, gemi, yaba, tığ makinesi, sepet, tefür, kayın ve mısır süpürgesi.

11. *Temizlik malzemesi* : Kayın süpürgesi, mısır süpürgesi, sabun, soda.

B — YAPILIŞLARINA GÖRE :
Camdan, tenekeden, bakırdan, saç'dan topraktan, ağaçtan, çinkodan, yünden, ottan, tiftikten, kıldan, deriden, tüyden, taştan yapılmıştır.

C — YAPILDIĞI MADDELERE GÖRE :

1. *Camdan* : Litre, su bardağı, sürayi, çay bardağı, çay tabağı, kahve fincanı, fincan tabağı.

2. *Porselenden* : Tabak, kahve fincanı, fincan tabağı, çaynik.

3. *Tenekeden* : Vedra, teneke, ibrik, litre.

4. *Bakırdan* : İbrik, güğüm, maşrapa, kepçe, kevgir, egiş, tas, tabak, tabak kapağı, çamaşır kazanı, tava, tencere, kuş hane, lenger, bölme, süzgeç.

5. *Saçdan* : Teneke, kova, ibrik, güğüm, maşrapa, saç.

6. *Topraktan* : Testi, pileki.

7. *Ağaçtan* : Küze, kova, fıçı, kopena, boçka (fıçı), kolop, külek, kutu, kod, sofra (feşgun), oklavi, kepçe, kersan, eşki hamur teknesi, eşki hamur kutusu, elek, kaşık, çamaşır teknesi, sedir, masa, iskemle, sandaliye, küskü, tırmık, sel, arabası, gemi, tığ, yaba, tığ makinesi, sepet, tefür, kayın, süpürgesi.

8. *Çinkodan* : Tencere, kuşhane, lenger, bölme, tas, tabak, maşrapa, çaydanlık.

9. *Yünden* : Eldiven, çorap, çuval, haran, kilim, halı, keçe, sedir, yatak, yastık.

10. *Ottan* : Hasır, seccade.

11. *Tiftikten* : Eldiven, başlık, yüzlük, çorap.

12. *Kıldan* : Sambağı, ip, çul, elek.

13. *Deriden* : Çarık, kayış, post, kamçı, elek.

14. *Tüyden* : Yastık, yorgan, minder.

15. *Taştan* : Fırın, duvar, pileki.

GIYIM — KUŞAM :

A. ERKEKLERDE :

1. *Başa örtülen, giyilen, sarılan, bağlananlar* : Kabalak, külâh, tiftik, mendil, yüzlük, fes, sapma, sarık, fotür, saç, çoçor.

2. *Sirta giyilen* : Kaput, şinel, palto, çopha, ceket, yelek, kazak, atkı, fanile, zubun, gömlek, bülüs.

3. *Bele bağlanan* : Uçkur, kuşak, kayış, bel sargısı.

4. *Bacaklara giyilen* : Şalvar, şal, don, pantolon, zigva, tozluk, tolak, çorap, çarık, mes, çizme, ayakkabı, lästik.

B. KADINLARDA :

1. *Başa Örtülen* : Baş örtüsü, silgi, tavşel, leçek, atkı, yazma, katgha, fes,

2. *Sirta giyilen* : Hırka (pamuklu), yün hırka, çekete, bülüs, naçar.

3. *Bele bağlanan* : Kemer (altın veya gümüş), kayış, kuşak,

4. *Bacaklara giyilen* : Fustan, kaftan etek, iç etek, rupka, entari, don, dizlik, turman.

EV — BARK

A — KULLANIŞLARINA GÖRE :

1. *Su, süt, yoğurt, ayran, yağ kapları* : Küze, vedra, teneke, kova, ibrik (ibrig), güğüm, fıçı, maşrapa, kopana, boçka, kolop, külek, kutu, testi.

2. *Un kapları* : Telis, torba, tilo çuvalı, çuval, haran,

3. *Tartı aletleri* : Kantar, terazi, litre, urup, kod, teneke.

4. *Yemek Pişirme malzemesi* : Pileki, saç, feşgun, oklavi, tava, tencere, kuşhane, kazan, lenger, bölme, süzgeç, kepçe, kevgir, kersan, eşki hamur teknesi, eşki hamur kutusu, egiş, elek.

5. *Yemek yeme malzemesi* : Kaşık, çatal, bıçak, tas, tabak, sofrası, masa, masa örtüsü, maşrapa, su bardağı, sürayi, sofrası bezi, peçete.

6. *Çay takımı* : Çay bardağı, çay kaşığı, çay tabağı, çaydanlık, çaynik, demlik, semaver, tepsi, kahve fincanı, fincan tabağı, kahve kaşığı.

7. *Çamaşır malzemesi* : Çamaşır kazanı, teneke, çamaşır teknesi, saplı, saç ayak,

8. *Döşeme* : Hasır, kilim, keçe, halı, se-

Eski Panoramacılar ve Fotoğrafçılar

TEA (275) Haziran 1972

Yazan : Malik AKSEL

Şehzadebaşı'nda Tiyatroya, Ortaoyununa, Karagöze gidemeyenler hele çocuklar on paraya "stroskop" denilen resimli tahta dolaplara bakarlardı. Bunlara canlı fotoğraflar, nevicat resimler veya "panorama" denirdi. Bunun içine önden çifte adese ile bakılır; ışık da arkadan buzlu camdan gelirdi. Burada arka arkaya resimler dizilmiştir, bunlar yandan halkalı iplere bağlıdır. Nevicat panorama sahibi birer birer ipleri çekerek bu resimleri adese önüne getirirken hangi resmin geldiğini bilir adese den bunu seyredene türkü söyler gibi açıklamalar yapar, birçok kimseleri de etrafına toplardı.

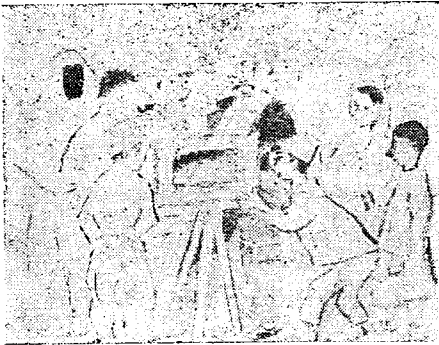
Al göziim seyreyle buna derler Bağdat caadesi Ana gibi yar olmaz Bağdat gibi diyar olmaz

İpi çeker, başka resme geçer :

Al göziim seyreyle buna derler Mekke hurnası

Baldan tatlı Peygamber taamı kudret helvası

Sırasını ezberlediği bu resimlere nâme ile uygun sözler söyler, en sonunda da omuzlarında beyaz güvercinler ve güller bulunan kumral saçlı, yarı çıplak, tombul vücutlu bir kız gösterir. Bu dünya güzeldir. Panoramacı bunu seyreden rüyasına girer.

Malik Aksel'in fırçasıyla bir panoramacı

sini diler, böylece on paraya bütün dünya dolaşmış olunurdu...

Birinci Dünya Savaşından sonra alaminut, dakikalık, veya argo şıpşak adları verilen sokak fotoğrafçıları türedi. Bunlar çoğunlukla resmî dairelerin çevresinde bulunurlardı. Kimsenin kimseye itimadı olmadığı devirlerde vesika fotoğrafları her işde kullanılırdı. Herşeyin kıt olduğu devirlerde ençok istenen vesika fotoğrafları idi. Dakikalık fotoğraf aletlerinin körüklü denen kısmı Avrupadan gelir, kutu kısmı ise İstanbul'da yapılırdı. Kutuların içinde iki küvette banyolar yapılı, burası karanlık oda yerini tutardı. Halkın Arap dediği negatif "antigraf" üzerine konur, tekrar fotoğraf çekilir, kâğıda aksettirilirdi. Halk çekilen resimde yüzün tabak gibi olmasını isterdi. Yüzün yarısının gölgede yarısının güneşte olması fotoğrafçının hatası, beceriksizliği sayılırdı. Hatta fotoğraf geri çevrilirdi. Gölge daima leke sanılırdı.

Bu sokak fotoğrafçılarının kendine mahsus dekorları vardır. Bunlar büyük boyda siyah zemin üstüne işlenmiş hayali resimlerdir. Çoğunlukla sütunlar, üzerinde saksımlar, çiçekler, çardaklar, fiskiyeli havuzlar, kuşlar, menazırı bozuk köşkler, ayyıldızlar, bayraklar bulunurdu. "Fon" bezleri üzerinde "Askerlik hatırası" yazısı okunursa kaleler, toprak görünürdü... Fotoğraflarını çektiren askerlerin ellerinde tüfekler omuzlarında fişeklikler vardır. Bunlarda, köye askerlik hatırası olarak gönderilen resimlerdir.

"Hele İstanbul Hatırası" yazılı siyah perdelerde İstanbul'un adeta masallaşmış hayali nice resimleri ver alırdı. Bu ancak rüyalarda görülebilecek bir İstanbul'dur. Köprü, Kızkulesi, camiler, köşkler, saraylar bir birine karışmış durumdadır. Bazan bunlar boya ile değil de nakış ile süslenirdi.

Bir de fotoğrafhaneler vardır. Bunlar atelye halindedir. Burada da tablolardan alınmış fon resimleri unutulmamıştır. Aynı

ARAŞTIRMALARI

ca bu fotoğrafhanelerin gardırobu da bulunur. Boyunbağsız fotoğrafhaneye gelenlere boğunbağı takılır, kalplı fes uydurulur, hele taraksız fotoğrafhaneye görülmeyeceği gibi, aynalar, cild cild kitaplar, hokkalar kalemler hatta bazen zeybek elbiseleri buranın demirbaş eşyalarındandır.

Fotoğrafını çektirmek isteyen genç kendini okumuş göstermek isterse masanın önünde kitap okur gibi poz alır. Atelyede her şeye fotoğrafçı karışır, çatık kaşlarının kaşlarını düzeltir, gülmeyenleri güldürür. Bıyıkları dağınık olanların bıyıklarını burdurur, elini, kolunu, ayağını düzeltir, her şeye çeki düzen verir. Bütün bunlardan sonra da resmin insandan çok bir robot'a benzediği görülür.

Eğer resmini çektiren masa başında elini şakağına dayamışsa, bu da sevgilisini düşünüyor demektir. Buna bu türlü mana verilir. Kendisini varlıklı, Babıali'de kâtip gibi göstermek isteyenlerin önlerinde hokkalar, kalemler bulunur. Bunlar da yazı yazma gibi resim çektirirler. Her devirde okumuş olmak bir meziyettir. Belli olmaz bu resim boğaçı kadınlar yoluyla güzel bir aile kızına ulaşabilir, resim çöp çatanlık işi görülebilir...

Bir ara kartpostal büyüklüğünde resimlerde üstte dumanlar arasında sevgilinin hayali, altta âşkın resmi yer alırdı. Bunlar fotoğraf oyunları olmakla beraber gizliliği gerektiren resimlerdi.

Bazan da çığara içen gencin çığara durmanından sevdiği kızın hayali ortaya çıkar. Kimi kere de birbirine halkalanmış kalplerde âşık mâşuk görülür. Bunun da mânası âşıkların kalpleriyle birbirine bağlandıklarıdır. Bu gibi fotoğrafların yasak olduğu bir devirde bunlar gizli gizli yapılırdı.

Uzaktan uzağa başlayan aşk oyunları çok defa da evlilikle sonuçlanırdı.

Fotoğraf alıp vermenin yine ayrı bir yanı da bunlara yazılan yazılar, şiirlerdir. Nitekim bir vakitler hatıra defterlerinde görüldüğü gibi resimlerin bir yanına veya arkasına neler yazılmazdı. Şair Eşref'in şu beyti eski fotoğrafhaneleri hatırlatması bakımından önemlidir :

*Aslına uymazsa tasvirin nola
Giyydiğim gömlek emanet, fes elin...*

Eski bir fotoğrafçı (Malik Aksel)

Bu beyitle şair her ne kadar yoksulluğunu açıklarsa da, o zamanki fotoğrafhanelerin durumunu da anlatır. Fotoğrafların arkalarında özentili yahut edebî eserlerden alınmış yazılar da okunur: "Şu zavallı hayalim iltifatınıza nail olursa hayatımın en unutulmaz saadeti olacaktır." Yine resim arkasında görülen yazılardan biri : "Atide yâda vesiyeler olur ümidiyle bu gölgemi sevgili "... " ye takdim ediyorum." Bir diğeri "Çocuklukta, mahallede oyun oynarken başlayan aşkımızın bir nişanesi olmak üzere bu mahzun hayalimi takdime cesaret ediyorum." Altında yine birkaç kelime "Kerem misali yanan zavallı Meccî".

Bazan da mektubun bir köşesinde "Ah minelaşk" remzi yanında elemân, elifâk... ahlâr, oflar kızlarda da saç demetleri. Resimin altında ise :

*Hali firkat feramüş ettirir şeklimi
Yadigâr olmak üzere takdim ettim resmimi*

Yazılar rumuzlar arasında elveda! kelimeleri de geçtiği gibi kalbe saplanmış aşk oku da bu resimlerin bir köşesinde yer alır. Bu motif yüzyılların unutulmayan hatırasıdır. Kartpostallarda, mektuplarda, ağaçlarda nerelerde görülmez.

Eskilerin "aksayı emel" dedikleri aşk gizlenenler içinde en başta gelenlerdendir. Onun için :

*Tenhalarda sen benimsin ben senin
El yanında düşmanımın sen benim
Demek adet olmuştur.*

Bu arada gagasında mektupla görülen

Hatay'da Halk İlaçları ve İnançları

Yazan : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Sağlık kervanımız birgün Hatayın ucra bir köyü olan "Tanışma" ya vardı. Okulun trahomlularını taradık, Köyün cılız çocuklarını okşadık. Ziyaretlerini dolaştık ve İmam Ahmet Hamdi Efendiye misafir olduk. Aydın bir din adamı olduğu için çekinmeden sorduk ve ondan öğrendiklerimizi maddi ve manevi olarak ikiye ayırdık.

Ziyaretler köyün inançlarını ve ilaç olarak ta hastalıklara karşı halkımızın neler kullandıklarını bize gösterdi. Kendiliğimizden hiç bir şey katmadan bu kaybolmuş köyün problemlerini ortaya koyduk.

ZİYARETLERİ :

1 — *Şeyh Şeylan* : Köy düğünlerinde gelinler üç defa etrafında dolaştırılır. Uğur getirir.

Tahminen yüz yıl önce yaşamıştır. Bak-sanlı köyündeki arkadaşı Şeyh Muhammet Attuk ölünce ölüsünü kaldıramamışlar, bu gidip azarlamış ve ölü ancak kalkmış, fakat açtıkları mezarın içinde büyük bir taş

güvercin, kırlangıç kalbi işaretli zarfı taşlar. Bunlar haberci, müjdecî kuşlardır. Saba melikesi Belkis'a Süleyman Peygamberin aşk mektubunu götüren Hüthüt kuşudur. Turnalar da böyle yardan haber getirirler. Halk hikâyeleri bunlarla doludur...

Eski devirlerde kadınların fotoğraflarını çeken kadın fotoğrafçılar vardı. Buraya gidenler kendilerine istedikleri biçimi verirlerdi. Kimisi saçlarını dağıtıp, peri kızı olurdu, kimisi bahriyeli, kimisi de kendini Direklerarasındaki kantocu kızlara benzetirdi. Bunlar çiçekler tüller içindedirler.

Bu resimler arasında görülenler de sade hafif meşrebler değildir, aile kızları da vardır. Fakat bu resimler hiçbir zaman fotoğrafçı albümlerinde, camekânlarda teşhir edilmezler. İmzasız mektup ve fotoğraf gönderenler ise birbirini tanyanlardır. Bu mektupların sonunda :

Gönülde var iken muhabbet

İmza koymağa ne hacet

Gibi beyitler unutulmazdı...

çıkış, kaldırmışlar, hazır bir lâhit içine yatırmışlar, taş kapağı da kendisi üzerine çekmiş ve o da bu gün Ulu bir ziyaret olmuş.

2 — *Şeyh Zekeriya* : Sıtma nöbetini giderirmiş. Toprağından bir zerre ağza atılır.

3 — *Şeyh Ömer* : Kerameti bilinmiyor.

4 — *Et Yemez Dede* : Bir tepenin üzerinde. Yağmur duası için elbiseler ters giyinilerek ve papaçlar koltuk altında çıkarılır. Duadan sonra muhakkak yağmur yağar.

5 — *Kurt Başı* : Bu da hayvanlara ölet geldiği zaman çoban sürüye çalınan etrafında dolaştırır, kimin keçisi ziyaretin ağaçlarını kemirirse, onu Kurtbaşı'na kurban ederler. Ve hastalık tükenir.

6 — *Dut deresi* : Burada mukaddes bir dut ağacı vardır. Dutu şifa, dalı derde devadır.

7 — *Şeyh Muhammet* : Köye yakın Kozluca çiftliğindedir. Bir pınar başında ulu ağaçların altında yatar. Pınarın suyu sigil illetine iyi gelir. Kim elini yıkarsa iyi olur.

Yediyüz nüfuslu bu köyde yedi tane yarı vardır. Kurtbaşı ve Dut ağacı Türk totemlerinden, Şeyhler de Müslümanlıktan yadigârdır.

KÖYÜN KULLANDIĞI İLÂÇLAR

1 — *Solucan için* : Şeftali yaprağı ile ekşi nar kökü kaynatılıp içilir.

2 — *Ağızdaki pamukçuk için* : Şeker ile tebeşir tozu sürülür.

3 — *Tatar kurdu için* : Kemmün ile küncü ve nar tanesi yedirilir.

4 — *Gözde kırk türlü illet olurmuş. Karasusu inerse* :

Felfulun 6 dirhem,

Andes kökü 18 D,

Hinna 30 D.

Sürme yapıp sürülür.

5 — *Karasu için* : Koyun ödü damlatılır.

6 — *Göz nezlesi olmuşsa* :

Karanfil 2 dirhem

Zencefil 2 d.

Kara çörek 2 d. bal ile yoğrulup sürme

ARAŞTIRMALARI

yapılır.

7 — *Göze Ak düşerse* :

Sürme İsfehani

Sümbülü Hindi

Küllüğü duhani, kullanılır. Bunları bulmak zordur.

8 — *Ateşi düşürmek için* : Sabun ile kırna macun yapılır el ve aına sürülür.

9 — *Cüzzamlılara* : Kaşı kirpiği dökülmüş olanlar cüzzamlıdır. Sünnet derisi kurutulup müşkile karıştırılıp yedirilir.

10 — *Cüzzamlıya* : Eşek eti, tilki eti, yedirilir.

12 — *Cüzzamlıya* : Furfur yağı ile boniç sürülürse iyi olur.

13 — *El veya ayak parmağını yılan ısırır ise* : En iyi çare bir tavuğun kıcına sokmaktır. Tavuk ölür, ikinciye sokarsın o da ölür, fakat sen ölümden kurtulursun.

14 — *Diş ağrısına* : Afyon iyi gelir.

15 — *Diş eti kanarsa* : Onu ustura ile kesmeli ve söğüt dalı ile bal sürmeli.

16 — *Pipo tütününü yapmak için* :

Yılca otu

Çalba otu

Çam dalı

Memengiç yaprağı

Defne yaprağı

Murt dalı, ile tütün demetleri tütsülenir, katran gibi kararır. Sonra tütün ile karıştırılır. Bu da yeni bir sanattır.

17 — *Kapanmayan yaralara Frengi denir* :

Zeybek

Kına

Göz taşı

Zırmık, karıştırılarak tütsü yapılır. Adam ağzına su almazsa dişleri de dökülür.

18 — *Bel soğukluğu için* : İpek böceği tohumu ile kahve yedirilir.

19 — *Gebe kalmak için* : Kuyruk yağı ile mezdeki fitilli yapılır.

20 — *Gebe kalmak için* : Kemmün kavurup pişmiş soğan ile aşağıdan kullanılır.

21 — *Gebelik için* : Turunçun kabuğu bir pamuğa sıkılarak suyu kullanılır.

Köy ufaktı, bildikleri şey pek çoktu, biraz daha incelemeğe devam etseydik, ne kadar cahil olduğumuzu anlayacak ve köyden öyle ayrılacaktık. Sağlık kervanı bu, sağık olsun.

Bize gelen
KİTAPLAR

● A. DİLÂÇAR : "Kutadgu Bilig İncelemesi". 900. Yıldönümü dolayısıyla. TDK Yayınları : 340. 24x16,5 Cm. boyunda, 208 sayfa, 1 harita, 20 lira.

● Ceyhun Atuf KANSU : "Sevgi Esması". Günümüzde yaşayan Tahir ile Zühre'nin masalı. TDK Halk İçin Kitaplar, Çeşitli Konular Dizisi : 3. 20 x 14 boyunda, 48 sayfa, 4 lira.

● İbrahim Zeki BURDURLU : "Kendi Bir Karış, Sakalı Üç Karış". Masallar. TDK Halk İçin Kitaplar, Masallar Dizisi : 1. 20 x 14 boyunda, 92 sayfa, 5 lira.

● Gülten AKIN : "Maras'ın ve Ökkeş'in Destanı". Şiirler. TDK Tanıtma Yayınları, Çeşitli Konular Dizisi : 15. 20 x 14 boyunda, 54 sayfa, 4 lira.

● Bilgin ADALI : "Aşık Garip". Halk hikâyesi. TDK Halk Öyküleri Dizisi : 1. 20 x 14 boyunda, 80 sayfa, 5 lira.

● Adnan BİNYAZAR : "Dedem Koruktan Öyküler". TDK Halk Kitapları, Çeşitli Konular Dizisi : 4. 20 x 14 boyunda, 96 sayfa, 5 lira.

● Arif COŞKUN : "Çıkımda Anadolu". Şiirler. Yeditepe Yayınları : 203. 20 x 14 boyunda, 92 sayfa, 7,5 lira.

● Aydın KARASÜLEYMANOĞLU : "M. Âdil Özder". 43. hizmet yılında türlü yönleriyle. Artvin Yük. Tahsil Öğrenci Derneği Yayını, No. 1. İsteme adresi : Konur Sk. 5/6, Kızılay - Ankara. 16 x 12 boyunda, 38 sayfa, 5 lira.

● Mehmet Ali AÇAKAY : "Fransızca-Türkçe Sözlük". Türk Dil Kurumu Yayını, ikinci basılış. Ciltli, 24 x 16,5 boyunda, 632 sayfa, 40 lira.

● Ağâh Sırrı LEVEND : "Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri". Ge-nişletilmiş üçüncü baskı. TDK Yayınları : 347. 24 x 16,5 boyunda, 548 sayfa, 40 lira.

● Faik BAYSAL : "Resil Dünya". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 212. 16,5 x 12 boyunda, 392 sayfa, 15 lira.

Bağ ve Bahçeye Dair Atasözleri ve Deyimler

Yazan : Azmi GÜLEÇ

Tarım sözlüğünde : Bağ, I — Üzüm kütüklerinin bulunduğu toprak parçası ve II — Bahçe anlamını taşımaktadır. Bahçe ise; çiçek, ağaç ve sebze yetiştirilen toprak parçasıdır. Bu her iki kelime "Bağ ile bahçe kardeşdir, çiftçi ile yoldaştır." Atasözü ile daha güzel bir şekilde belirtilmiştir.

Bu durumda : Bağ ve bahçeye dair Atasözleri ve deyimleri konumuzun genişliği bakımından bölümlere ayırmak zorundayız. Önce bağ, sonra bağın biricik ürünü olan üzüm gözümüzün önünde canlanmaktadır. Şu halde Bağ ile ilgili Atasözleri ve deyimlerden sonra Üzümle ilgili Atasözleri ve deyimlere deyinacağız.

1. BAĞ :

a — *Bağ ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Bağ toprağı kızıl olur, bağ bozumu güzün olur.
- Bağın ufak taşlısı, kızın uzun saçlısı.
- Bağın ufak taşlısı, kızın çatık kaşlısı.
- Bağ bayırda, tarla çayırdadır.
- Bağı yamaca, yaklaşırın amaca.
- Kızıl yurttan bağım var, yaslandığım dağım var.
- Yamaçta bağımı, evinde yağımı eksik etme.
- Bağ kıracıta, kuvvet sıracıta.
- Bağları çok dikte, pekmezleri ibrikte.
- Bağları dipte, pekmezi küpte.
- Derede bağ, güneşte yağ bulundurma.
- Bağın yola yakın, kara olur akın.
- Kuzeyde bağ gelişmez, üzümü eyi erişmez.
- Yapma yol kıyısında bağ - bahçe, eline geçmez bir akçe.
- Susuz bağ, ağaçsız dağ.
- Bağ bârisiz, ot tımarısız olmaz.
- Bağ çapa ister, tarla saban.
- Bağ çapa, tınaz yaba ister.
- Bağ dua değil çapa ister.
- Bağa derin bel, yoksa olur çöl.
- Aşısız bağdan, otsuz dağdan ne beklenir.
- Aşısız bağa, ağaçsız dağa güvenme.
- Bağ budarken, hayvan güderken.
- Eyi bağ budayan kimse alacağı üzümü bilir.
- Bağa baktım budanmış, o bağa bülbül

- dadanmış.
- Bağa bak üzüm olsun, yemeğe yüzün olsun.
- Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.
- Dağa bak bağ olsun, arıya bak bal olsun.
- Elini bağdan çekmez, yer küp dolusu pekmez.
- Bağ demiş ki: "Bak bana, bakayım sana."
- Artık işi bağa düştü, bağı olmayan yoğa düştü.
- Bülbül şakiyacak bağı yok, ağaç dolu dağı yok.
- Bağı dağ besler de, dağı bağ beslemez.
- Bağı hayrat, işi hoyrat.
- Bağın safası başka, dağın safası başka kadir.
- Bağ ağlamalı ki, bağcı gülsün.
- Erişmeyen bağa köpek bile yanaşmaz.
- Bağ bozuldu, yanaşma üzüldü.
- Bağ bozuldu, pekmez ezildi.
- Bağı bozdu, altını dizdi.
- Bağ bozumu, inci dizimi.
- Bağım bahçem, çoktur akçem.
- İradım var bağ gibi, güvenim var dağ gibi.
- Destursuz bağa girilmez.
- Keçi dağda, üzüm bağda.
- Sık bağda seyrek üzüm olur.
- Bağ ayak bağıdır, üzümü asmada görmeli.
- Bağa girmeye iz gerek, üzüm yemeğe yüz gerek.
- Bağ ile bahçe kardeşdir, çiftçi ile yoldaştır.

b — *Üzümle ilgili Atasözleri ve Deyimler :*

- Üzüm bağda, bağ dağda.
- Üzüm üzüme baka baka kararır.
- Üzüm üzüme göre kararır.
- Üzüm çöpsüz olmaz.
- Üzüm hasretinden bağ duvara yaslanır.
- Üzüm için bağ duvarına yaslanmam.
- Üzüm hırsızın güzün belli olur.
- Üzüm vakti köpek olmaz.
- Üzümü elde gör, çöpünü yerde gör.
- Üzümün çöpü var, armudun sapı var.
- Üzümün eyisini dağda aylar yer.

- Üzümünü satmış, küfesini devirmiş.
- Üzümünü ye de bağıni sorma.
- Çekirdeksiz üzüm, odur benim iki gözüm.
- Üzümün karası, şarabın enası.
- Pembe çavuş, sen ona kavuş.
- Gördün mü üzümü, doyurdu gözümü.

II. BAHÇE :

Bahçe üzerinde çiçek, ağaç ve sebze yetiştirilen toprak parçası olduğuna göre; konumuzu dört bölüm altında ele almamız gerekiyor :

1 — *Bahçe ile ilgili Atasözleri ve deyimler,*

2 — *Bahçede yetişen meyve ağaçları ile ilgili Atasözleri ve deyimler,*

3 — *Sebzelerle ilgili Atasözleri ve deyimler,*

4 — *Çiçeklerle ilgili Atasözleri ve deyimler.*

1 — BAHÇE İLE İLGİLİ ATASÖZLERİ VE DEYİMLER :

- Bahçeyi suluya, bağı kuruya.
- Geniş bahçesi, geçer akçesi.
- Bahçemde biter, köylüye yeter.
- Bahçem çillendi, kuşlar dillendi.
- Bahçeye bol düştü kırağı, yaktı kavurdu yüreği.
- Bahçeye söğüt, deliye öğüt yakışmaz.
- Bahçede vişne, tasalı iş ne.
- Bahçede kiraz bulursan biraz.
- Belsiz bahçe, yelsiz harman olmaz.
- Bahçeyi bel, harmanı yel dönderir.
- Dağda ye bahçede sallan.
- Meyveyi çok yetiştir, bahçeyi köye biştir.

2 — BAHÇEDE YETİŞEN MEYVE AĞAÇLARI İLE İLGİLİ ATASÖZLERİ VE DEYİMLER :

a — *Elma ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Elmanın dibi göl, armudun dibi yol olmalı.
- Elmayı çayıra, armudu bayıra.
- Al elmaya taş atan çok olur.
- Bir elmayı bin akçeye soy, bir armudu bir akçeye soyma.
- Elmayı alan bilir, tadını satan bilir.
- Elmanın adı var, armudun tadı var.
- Yarım elma, gönül alma.
- Yarım elmanın yarısı.
- Yarım elmanın yarısı o, yarısı ben.

b — *Armut ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Armut ağacından uzak düşmez.
- Armut ağacı meyve vermez.
- Armudun önu, kirazın sonu.
- Armudun sapı var, üzümün çöpü var.
- Armudu soy ye, elmayı say ye.
- Armudun eyisini dağda aylar yer.
- Ham armut gibi boğaza saplanır.
- Ham armut gibi boğaza tıklıma.
- Ham armut.
- Ham armudun ham sözü.
- Armut piş ağızıma düş.

c — *Ayva ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Ayvası yok narı yok, gören desin Şahbudak'ın bağı var.
- Ayvası atmış.

ç — *Kiraz ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Kiraz güzelliğine güvendiği için kurtlanır.
- Kiraz "Dut yetişmezse beni yiyenin boyunu sapıma döndürürüm" dermiş.
- Bahçelerde kiraz, bulursam biraz.

d — *Dut ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Sabırla koruk helva, dut yaprağı atlas olur.
- Dut yaprak açtı soyun, döktü giyin.
- Çekirdeksiz dut, avuç avuç yut.
- Dut demiş ki: arkamdan kış yetişmeyeceydi, beni yiyenlerin boynunu ağacımın gövdesine dönderirdim.
- Dut yemeğe dudak ister.
- Dut yemiş bülbüle döndü.
- Dut ağacı silker gibi.
- Dut kurusu ile yâr sevilmez.

e — *Nar ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

f — *Limon ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Nar üstüne turp yenmez.
- Limon gibi sarı.
- Limon gibi yüzü sararmış.
- Limonî tabiat.

g — *Ceviz ile ilgili Atasözleri ve deyimler :*

- Ceviz gölgesi yavuz gölgesi, söğüt gölgesi yiğit gölgesi.
- Ceviz ile ekmek yemesi, güzel ile murhabet etmesi eyi olur.
- O bir dalda kırk ceviz görmeden taş atmaz.

- Tembel ceviz yemek ister, kabuğunu kırmağa üşenir.
— Cevizi diker, kızılık kendi biter.
— Kırdığı ceviz bini aştı.

3 — SEBZELERLE İLGİLİ ATASÖZLERİ VE DEYİMLER :

Sebzelerle ilgili Atasözleri ve deyimlere geçmeden önce, sebzelerin sınıflandırılması üzerinde de durmamız yararlı olacaktır. Tarımda sebzeler yenilen kesimlerine göre sınıflandırılmışlardır:

A — Yumruları yenilen sebzeler : Patates, Tatlı patates, Yer elması.

B — Kökleri yenilen sebzeler : Havuç, Kök Kereviz, Şalgam, Yemeklik Pancar, Turp.

C — Soğanları ve sürgünleri yenilen sebzeler : Prasa, Soğan, Sarmısak, Kuşkonmaz.

Ç — Yaprakları yenilen sebzeler : Baş lahana, Kırmızı baş lahana, Kıvırcık lahana, Kıvırcık baş lahana, Alabış lahana, Ispanak, Pazı, Semizotu, Kıvırcık salata, Marul, Maydanoz, Dereotu, Nane.

D — Meyveleri yenilen sebzeler : Domates, Patlıcan, Biber, Sakız kabağı, Kestane kabağı, Hıyar, Kavun, Karpuz, Çilek, Bamyası.

E — Tohumları yenilen sebzeler : Bakla, Fasulye, Bezelye.

F — Baş - Çiçek ve Çiçek tablası yenilen sebzeler : Enginar, Karnabahar.

A.

B. — Ne yedim pancar ne karnım sancar.
— Pancar ekse şalgam çıkar.

— Turp ektim, şalgam çıktı.
— Turpun çıkışını görürsün.
— Turpun sıkından seyreği eyidir.

C. — Pırasa bıyıklı hala bebecik.
— Pırasa olsa yenmez, ~~...~~
— Mori prasa
— Prasaya da mı besmele artık.
— Soğan dikmedim, acısını çekmedim.
— Soğan yemedim ki ağzım koksun.
— Ne soğan yemiş ne ağzı kokuyor.
— Soğanın acısını yiyen bilmez, doğrayan bilir.
— Soğanın tatlısı olmaz.
— Soğanına soğan doğra.

— Sayılı soğan, dikili sarmısak.
— Çalışana acı soğan bal gibi gelir.
— Bir baş soğanla geçinir.
— Soğan başlı.

— Sarmısak içli dışlı, soğan yalnız kamışlı.
— Sarmısak yemedim ki soğan koksun.
— Sarmısağı soğanla gelin güvey etmişler, kırk gün kokusu çıkmamış.

Ç. — Bahçedeki lahana, girmesin bizim sahana.

— Lahana biber turşusu, kanı bunun ekşisi.

— Lahana kadar baş, on paraya tıraş.

— Naneyi kokutmak.
— Naneyi hap etti.
— Nane yemek.

D. — Bolca ye patlıcan, olmazsın satlıcan.
— Patlıcan cenginde şehit düştü.
— Acı patlıcan.
— Acı patlıcanı kırağı çalmaz.
— Patlıcana hizmet etmiyorum.

— Kabak ye de tadına bak.
— Buldun bir kabak, ye de zevkine bak.
— Bal kabağı gibi kendini nimetten sayma.
— Kabak çiçeği gibi açıldı.
— Kabak deyipte geçme cennet taamıdır.
— Kabak gibi su üzerinde yürür.
— Kabak oluştta boy uzatıyor.
— Kabağı yiyen gerdeğe girsin.
— Kabağın sahibi razı olmadı.
— Kabak başına patladı.
— Yan kabağı.
— Yan kabağı gibi yanına takılma.
— Kabak tadı verdi.
— Kabağı atmak.

— Karpuz kökünde büyür.
— Karpuz kökeninde büyür.
— Karpuz sulandıkça büyür.
— Karpuz olursa kar buz olmaz.
— Karpuz kesmekle hararet sönmez.
— Kendi karpuzunu kendi keser.
— İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
— İki karpuz bir elle tutulmaz.

— Anladın mı bamyenin faziletini.

Atça Manileri

Derleyen : Alâattin GÜNDOĞAN

Aşağıda Aydın ilinin Atça nahiyesinden derlenmiş maniler demetini sunuyorum. Bu maniler 1972 Şubat ayında 86 yaşında Fadıma Pozan'dan alınmıştır. Kendisi de çevresinden duymuştur. Okuma ve yazması yoktur.

Ariktan apladım geçtim
Cebine yokladım geçtim
Efkârım evlenmek değil
Adımı bokladım geçtim.

Karşıda yılan dağı
Şişede zeytinyağı
Yollarda acem şalı
Çözülün uşkur bağı

Şu gelen tiren olsaydım
Yarım gören olsaydım
Çifte mektuplar gönderdim
Eline veren olsaydım

Atçamızın çamları
Tellidir yaprakları
Uzaklarda yarım var
Çınlasın kulakları

Köşe başı beklerim
Vay benim emeklerim
Yalnız yalnız yatarken
Sızladı kemiklerim

Ekin ektim bellere
Yedirmedim ellere
Pek çoktandır sevdimiz
Bildirmedim ellere

Göklerde yıldız az kaldı
Teli kırıldı saz kaldı
Merak etme nazlı yarım
Evlenmemize az kaldı

Karanfil verdim kok diye
Al ceketine sok diye
Hiç uykularım gelmiyor
Sevgili beyim yok diye

Karanfilim dambulcak
Açılırsa kim yolcak
Sen askere gidince
Benim yarım kim olcak

Söğüt dalı bıklır
Vurma kalbim yıkılır
Kahvelerden geç gelme
Benim canım sıkılır.

Karanfilim mor açtı
Saksılara dolıştı
Benimkine sorarsan
Koca yolu dolıştı

Karanfilim kırkıbdak
Öpüverdim şıbbıdak
Bicikte öpen dedim
Biri geldi tıbbıdak

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Bu dünya yar dünyası
Yar sevmesi doyulmaz

Camdan cama kalgırım
Çamur oldu baldırım
Kız annenden izin al
Vallah billah kaldırım

Kiraz dalını eğmeli
Kirazlarından yemeli
İleşberlerin koynuna
Ak basmayla girmeli

Al yazma oylamasın
Dağlara boylamasın
Verim söylen yarime
İşkambil oynamasın

Erik dalına eğmeli
Gölgesinde eğlenmeli
Komşunun kızı dururken
Kimlere boyun eğmeli

Deniz dibi kum derler
A kız seni kim derler
Kim derlerse desinler
Beni fermansız derler

Kaveci başı mısın
Cevahir taşı mısın
Eline yüzük taksam
Ölünce taşır mısın

Denizde yüze yüze
Geçtim öteki yüze
Kör olası ayrılık
Aradı buldu bize

Duvar da kalbirim olur
Bir seviye sabrım olur
Bu seviyeler bizdeyken
Bu dualar kabul olur

Elma gibi yanak var
Çanaklıkta çanak var
Zaptet koca kızına
Belombolda konak var

Yüzüğüm var al taşlı
Yarım var hilal kaşlı
Alcandan almıcandan
Haber ver belli başlı

Köprü altı kuyu
Uyu sevgilim uyu
Ne var sarhoş olacak
İçtiğin üzüm suyu

Kesigimin dilfili
Yılanın küçük dili
Beni yakıp yandıran
Yarimin ince beli

Muzaffer Batur

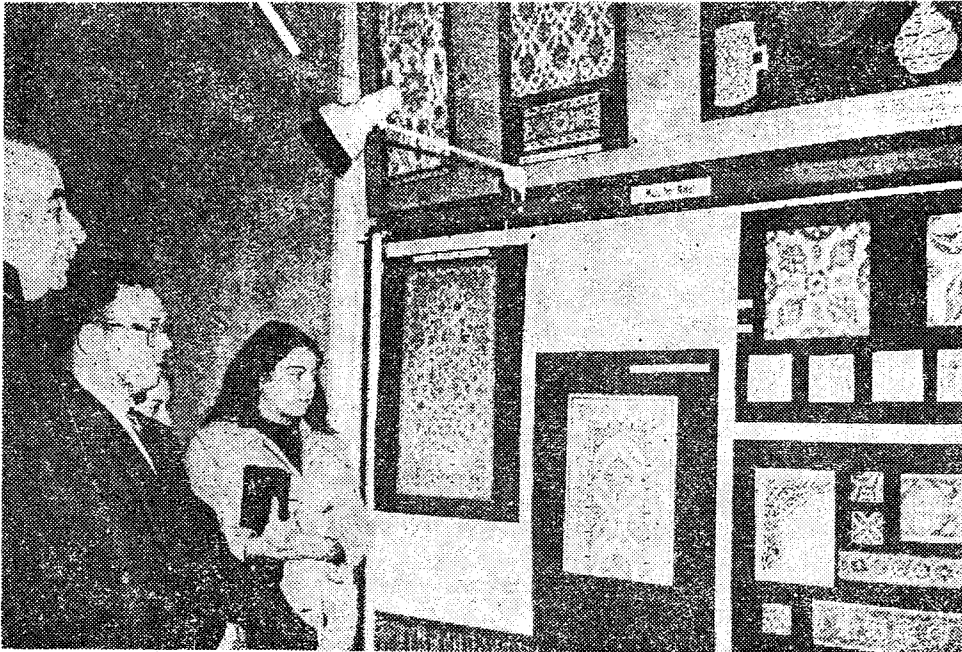
Yazan : Erdem YÜCEL

Günümüzde yalnızca hüsnü hat ve müzehiplikle uğraşan bu işin meraklısı pek az kişi tezhip üzerine eğilmiştir. Bunların çabasıyla ki, Türk süsleme sanatı yağılmaya çalışılmaktadır. Nitekim Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver küçük ve idealist bir gurupla bu sanatın yok olup gitmesini önlemek amacıyla yıllardır bıkmadan yorulmadan çalışmaktadır. Bu san'at zevkini çevresine aşlamakta ve değerli pek çok sanatkârın da yetişmesine ön ayak olmaktadır. İşte, biz bu yazımızda onun yetiştirdiği sanatkârlardan birinden, Muzaffer Batur'dan söz edeceğiz.

Muzaffer Batur'un kronolojik biyografisine kısa bir göz atacak olursak, onun 1921 yılında Konya'da dünya'ya geldiğini görürüz. Sırasıyla Konya Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1933), Konya Erkek Ortaokulu (1936) ve Balıkesir Necati Bey öğretmen okulunu (1939) bitirmiştir. Bundan sonra da Akşehir Apsarı köyü öğretmenliğine

(1939-1942) atanmıştır. Fakat devamlı bir şeyler öğrenmek isteği, sanatkâr ruhu onu Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümüne İtmiş (1942 - 1944) ve oradan mezun olduktan sonra müzeciliği meslek edinmiştir. Ankara Arkeoloji Müzesi asistanlığı sırasında Yd. subaylık görevini de tamamlamıştır. Bunu izleyen yıllarda Topkapı Sarayı Müzesinde önce asistan, sonra çini seksiyonu şefi olmuştur. Belki de Türk süsleme sanatına karşı aşırı merakı bu yıllarda başlamıştır.

M. Batur'u 1954 - 1958 yılları arasında Edirne Müzesinin ilk müdürü olarak görüyoruz. Bu yıllarda Y. Mimar A. Saim Ülgen ile tanışmış ve sonunda onun devamlı ısrarı üzerine müzecilikten ayrılarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne girmiştir. Bu belki de onun hayatı boyunca yaptığı yeğâne hatadır. Bununla beraber A. Saim Ülgeni yakından tanıyan bir kişi olarak ona hak vermemek elden gelmez. Zira

Muzaffer Batur, geçen yıl açılan "Türk Süsleme Sergisi"nde Ord. Prof. Ünver'le sergiyi izlerken...

rahmetli Saim Hocanın idealleri büyüktü, yapmak istedikleri çoktu, ama ömrü vefa etmedi. Nur içinde yatsın...

A. Saim Ülgen bir Türk mimari müzesi kurmak, yok olmak üzere bulunan Türk süsleme sanatını kurtaracak eleman yetiştirmek istiyordu. Mühassıs müşavir olarak başında bulunduğu vakıf abide onarımlarında gerçek anlamda tezyinatçı sı kintısı çekiyordu. Bir rölöve bürosu kurmak, burada sanat tarihçisi ve mimarların işbirliği ile restorasyon ve restitüsyonların daha bilinçli olmasını arzu ediyordu. Bu nedenle de M. Batur Vakıflara kazandırmak emelindeydi. İknâ kabiliyeti yüksek olan Saim Hoca sonunda ne yaptı etti, onu Edirnedeki söküldü aldı. Böylece, M. Batur Edirne Müzesi Müdürlüğünü bırakıp İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğüne dekoratör - ressam oldu. Gerçekte Saim Hocanın fikirleri güzeldi, güzeldi ama sonunda o da yalnız kaldı.

Günler birbirini kovaladı. Ne M. Batur'un yanına yetiştireceği elemanlar verildi ne de istenilen rölöve bürosu kuruldu. O da tek başına restorasyonların tezyini de korlarını yapmaya başladı, istediğini, umduğunu bulamadı. Tekrar yuvaya dönüş çabasını da yapmadı...

Aslında M. Batur, sıradan bir ressam değil, çok yönlü gerçek bir sanatçıdır. Mu hakkak ki, onun gerektiği gibi istifade edilememiştir. Yıllarca müze asistanlığı, kısım şefliği ve müdürlük yapmış M. Baturdan ne vakıf müzeleri kurulurken ve ne de kurulduktan sonra istifade edilmiştir. Bugün Türk İnşaat ve Sanat Eserleri ile Türk Yazı Sanatları gibi iki vakıf müzesi için ondan niye yararlanılmaz? Bununla beraber o çeşitli vakıf sergilerinde en güç anda yardıma koşmuştur. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü galerisinde açılan restorasyon sergisinin en gösterişli bölümlerinden birisini onun tezyini projelerinin meydana getirdiği söylenmektedir. Keza Yapı ve Kredi Bankasının Galatasaraydaki galerisinde açılan Türk Mimari Süsleme Elemanları Sergisi hazırlanırken sergide boşluk görülmüş, hemen alalacele evine koşularak ondan tezyini proje ve desenler tedarik edilmişti.

Muzaffer Batur'un çok yönlü bir sanatkâr

Muzaffer Batur, sergilenen eserleri önünde...

olduğundan söz etmiştim. Gerçekte müzeci, öğretmen, ressam, folklorcu, tezyinatçı, dekoratör, tarihi film dekorcusudur. Pek çok sergiye de eserleri ile katılmıştır. İlk sergisini Edirne'de Türk - Amerikan Lokalinde açmış sonra 1957'de Edirne Sanat ve Turizm Derneğinde İCOM'un 10'uncu yılı dolayısıyla açılan dünya resim sanat repodüksiyonları sergisine katılmıştır. Aynı yıl içerisinde Ankara'da "Klasik Türk Çinileri" sergisinde de bazı desen çalışmalarını teşhir etmiştir. En verimli olduğu devre, 1958 yılında ise onun eserlerini genel Türk - Amerikan Derneği binasında "Genel Türk Tezyini" sergisinde, Topkapı Sarayı Müzesi Enderun Dershanesinde görüyoruz. Bundan sonra 1964 yılında Beyoğlu Vakıflar Bankasının yeni binasına taşınması ve şubenin yeniden açılması dolayısıyla vakıf restorasyon fotoğraflarının yanı sıra M. Batur'un da çini desenleri sergilenmiştir. Bunu Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünün 400'ncü yıldönümünde Türk Tarih Kurumu tarafından tertiplenen seminerde, Tıp Tarihi Enstitüsü salonlarında "Kanuni Devri Çinileri" 1967 yılında da "Türk Çini Sanatından Örnekler" ser-

gileri takip etmiştir. Diğer taraftan Arkitek, Bakış, Bilgi, Türk Folklor Araştırmaları, İlk Öğretim, Milli İşıklar, Tarih Coğrafya Dünyası, Tarih Dünyası, Tarih Dünyası, Tarih Konuşuyor, Kültür Olayları mecmualarında, Vatan, Yeni sabah, Yeni İstanbul ve Edirne mahalli gazetelerinde pek çok makalesi neşrolunmuştur. Ayrıca Turkish Ceramics, Fatih Camii ve Külliyesi gibi bir çok kitabı da çini desenleri ile süslemiştir.

Tezyini restorasyonlarından bazıları ise şunlardır : Edirne Selimiye Camii iç tezyinatı, Edirne Saruca Paşa, Şeyhi Çelebi ve Şah Melek camileri kalem işi araştırmaları, İstanbul Süleymaniye, Sultanahmet, Ceza-yirli Hasan Paşa camileri, Fatih Camii Hünkâr kasrı, Haseki medresesi, Bayram Paşa türbesi kalem işi tespiti, Bursa Yenışehir Sinan Paşa, Erzurum Kuyucu Murat Paşa camileri iç tezyinat, rölöve, proje ve tatbikatı...

Muzaffer Batur folklor ve etnoğrafya konularına da geniş yer ayırmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı Etnoğrafya dergisinde Hamit Zübeyr Koşay'a ait maddi folklor konularına ait yazılarından çizgi resimleri (desenleri) hazırlamış, Türk Folklor Araştırmaları dergisinde çeşitli bölgelere ait masal, fıkra, avcılık, bilmeceler, doğum âdetleri, aşçılık, yiyecekler, sünnet düğünleri, halk hekimliği ve inançlar hakkında yazılar yazmıştır.

Bu yazılarının başlıkları, sayı, sayfa, cilt ve yılları aşağıda gösterilmiştir.

27. sayıda 431. sayfada, ikinci ciltte 1951 Ekim'de "Çırpıcı Baba Masalı",

31. sy., 410. sf., c. 2 1952 Şubat'ta "Üç arkadaş" masalı,

32. sy., 418. sf., c. 2, 1952 Mart'ta, "Ölü gömüldükten sonra kurban",

34. sy., 527. sf., c. 2, 1952 Mayıs'ta "Hayvanların tesellisi" fıkrası,

36. sy., 576. sf., c. 2, 1952 Temmuz'da "Pir Goca" masalı,

41. sy., 651. sf., c. 2, 1952 Aralık'ta "Üç kekeme kızlı dümür" masalı.

44. sy., 703. sf., c. 2, 1953 Mart'ta, "Gaz Ütme" fıkrası,

52. sy., 832. sf., c. 3, 1953 Kasım'da "Tilkiye tavuk kümesi" fıkrası,

91. sy. 1447. sf. c. 4, 1957 Mart'ta "Gölpazarında avcılık",

108. sy., 1744. sf., c. 5, 1958 Temmuz'da "Gölpazarından derlenen bilmeceler".

121. sy., 1971. sf., c. 6, 1959 Ağustos'ta "Gölpazarında doğum âdetleri".

136. sy., 2272. sf., c. 6 1960 Kasım'da "Gölpazarı Sinan Köyü bilmeceleri",

174. sy., 3279. sf., c. 8, 1964 Ocak'ta "Gölpazarı folkloru, kuruluşu ve adı",

175. sy., 3309. sf., c. 8, 1964 Şubat'ta "Gölpazarında doğumla ilgili gelenekler",

177. sy., 3371. sf., c. 8, 1964 Nisan'da "Gölpazarında yiyecekler",

178. sy., 3407. sf. c.8, 1964 Mayıs'ta "Gölpazarında avcılık",

179. sy., 3446. sf., c. 8, 1964 Haziran'da "Gölpazarında sünnet düğünü",

180. sy., 3461. sf., c. 8, 1964 Temmuz'da "Gölpazarında inanç ve rivayetler",

208. sy., 4240. sf., c. 10, 1966 Kasım'da "Gölpazarında Halk hekimliği ve tedavisi".

217. sy. 4506. sf. c. 11, 1967 Ağustos'ta "Gölpazarında Kadınlar yağmur duası ve lâkaplar",

226. sy., 4742. sf., c. 11, 1968 Mayıs'ta "Kitaplar arasında: Türklerde dini yazıresim".

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15

lıradır.

Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yayı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Saz Şairleri :

Kâtip Ali'nin Bilinmeyen Şiirleri

— II —

Nakleden : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

XI

TÜRKİ BERÂ-YI GAZÂ

Be gâziler vezir geçtiği yerde
Neler gördi görün ne görür Kürd
Yarar yiğitleri vardır kendide
Taş tuc (tunc) olsa su olur erir Kürd
Hünkârımız İskender-i Zamandır
Düşmana kılıcı gayet yamandır
Nâra düşmiş çevre yanar dumandır
Sanki bir ejderdir bağırır Kürd
Ne sarb imiş ol kâfirin binası
Yaman imiş ko evi yıkılası
Asumanda. sadâsı
Uhud gazâsından dem urur Kürd
Muhammed'in mucizâtı bilebilir
Evliyalar sırrı islâm iledir
Beğlerin dahi hümmeti böyledir
Alınmaz mı dahi ne durur Kürd
ALİ der derürü dilden yâ Allah
Umasız fazlını senden yâ Allah
Bundan sonra görevim ki inşallah
Aman aman deyü çağırır Kürd

XII

TÜRKİ BERÂ-YI EVVELBAHAR

Yürü Murad dağı yürü
Aşkın çağlar şimden girü
Kadîr Mevlâ müretinden
Bahar eyler şimden girü
Bahar gelür
Cennete döner...
Renk renk gösterir
Çiçek bağlar şimden girü
Bahar eyyâmı irişdi
Hep eller yaylıya göçdi
Yüreğime bir derd düşdü
Durmaz yanar şimden girü
Ağaçlar gıyer donumu
Kuşlar artırr ününü
Garib yiğit Rahmanımı
Anar aklar şimden girü
ALİ yerin nerde olur
Dolu için yerde olur
Yeşil çimenlü yurd olur
Bizim dağlar şimden girü

XIII

TÜRKİ BERÂ-YI GURBET

Su fena dünyaya geldim geledi
Gurbetlikde kalduğuma ağlarım

Sen garibin deyü kimse beğenmez
Düşmanların güldüğüne ağlarım
İnanman dünyanın sonu yalandır
Sürebilenlere demdir dermandır
Çağı geçmişlere düğün bayramdır
Genç yaşında ölenlere ağlarım

Ben kimsenin sevdiğim almadım
Engel olub arasına girmedim
Ben düşmanı dilim ile bulmadım
Sofram ile bulduğuma ağlarım

Bir küheylân ata binüb aşardım
Aşardım karlı dağları aşardım
Hercâi güzele gönül düşürdüm
Sarayubda solduğuma ağlarım

ALİ dostı çağırırım rüy virmez
Daldım aşkım deryâsına boy virmez
Ya suyumdur ya toprağım koyvirmez
Gurbetlikde kalduğuma ağlarım

XIV

TÜRKİ BERÂ-YI EHLİ DİL

Hamdühllâh çok şükür Bâri Hudâ'nın
vârına
Vardır ikrarımız yer ile göğün mimârına
Yokdur âlemde bir nesne ben düşem ef-
kârına
Yer içerim dimezim kalsın bu günüm yar-
rına

Benlik ile fahr idüb kimseye kendim öğ-
mezim
Hâki yeksân olurum âlemde bir pula değ-
mezim
Var yok şükür iderim nâmerde boyun eğ-
mezim
Yer içerim dimezim kalsın bu günüm yarıma

Pirim bana didi malımı yağma mânenid mür
Kim pirine belî dimez olur anmı sonu kîr
Var yimez nâmım değil bin kez Hudâ'ya
çok şükür

Yer içerim dimezim kalsın bu günüm yarıma
Der ki ALİ gözü yaşı kanla akar mest ile
Abdal olayım gideyim hırka ile post ile
Eş ile yârân ile öze müşâhib dost ile
Yer içerim dimezim kalsın bu günüm yarıma

XV

TÜRKİ BERÂY-I KUHİSTAN

Yaz olunca her çiçekler açıldı
Yine meşhubbleğün erdi dağlar hey
Hüdâ'dan üstüne rahmet saçıldı
Çimenler otağı kurdu dağlar hey
Mürüvvet yazılar beğler hâsından
Delindi bağırmız firak yasından
Seherle bülbülün karib sesinden
Artar aşıkların derdi dağlar hey
Açılmış mor menevşeler al olmuş
Sünbülünde servî kaddi dal olmuş
Gördüm ırmakları mâlâm olmuş
Canımıza sıfâ virdi dağlar hey
Sende mihman olanlar serden geçmiş
Şâhinlerin vardır yüksekten uçmuş
Şikârın üstüne kanadlar açmış
Yiğidin mekânı yurdu dağlar hey
Üstünde cenk olub kanlar saçılır
Köse köşe al bâdeler içilür
ALİ eydür gönliüm gamı açılır
Aşkdır bülbüllerin virdi dağlar hey

XVI

VARSAĞI

Hançerin eline ol derdi sinem del
Kimbilir ol sultanı kaldıran bir el
Çeşminin yaşını eyleme sel
Sevdiğim meleğim barışalım gel
Ak gülüm sünbülüm sarılatım gel
Gamna düseli gitti ya gülnek
Ya nice mümkündür kendüyi bilmek
Zalim ayrılıktan yeğdürür ölmek
Sevdiğim meleğim barışalım gel
Ak gülüm sünbülüm sarılatım gel
Dostumuz var ise şâd olub gelsün
İşiden adular derd ile ölsün
Bağışla günâham Hak için olsun
Sevdiğim meleğim barışalım gel
Ak gülüm sünbülüm sarılatım gel
Hasret adı ile sinem dağlama
Sıkla muhabbetim yâre söyleme
ALİ'yi gurbette garib eyleme
Sevdiğim meleğim barışalım gel
Ak gülüm sünbülüm sarılatım gel

XVII

TÜRKİ

Behey karşımuza gelen
Var işte gönül işte sen
Ganzelerin bağırmı delen
Var işte gönliüm işte sen
Açılmış hüsnünün bağı
Gayet güzelliğin çağı

Mercandır ağzın dudağı
Var işte gönliüm işte sen

Nasibim virsin Yaradan
İşte ben çıktım aradan
Var işte gönliüm işte sen
DERVİŞ ALİ sözüm hakdır
Yavrının belası çokdur
Benim bunda suçum yokdur
Var işte gönliüm işte sen

XVIII

TÜRKİ BERÂY-I GURBET

Kanğı birin şerh idelim gâziler
Şikâyetim çarh elindendir benim
Neyleyelim Mevlâ'm böyle buyurmuş
Serimde bu imiş yazılan benim
Gedâyım ednâyım dimezim yalan
Dünya
Kendüyi türâba yeksân bilen
Akranım ve emsâlimdir hak benim

Düşdüm toza topraklara bulandım
İndim Hazret kapusundan
İnce eleklerden geçtim elendim
Şol tutuşub giden âhım bak benim

Görmüş var mı edeb ile
Almış var mı lezzet ile dadanı
Kande varsam kezzâb deyü adını
Felek sana itibarım yok benim

ALİ der akıttım kan ile yaşlar
Gönül sırcasına dokundu taşlar
Tuz etmek bilmezim itdügi işler
Şimdi yüreğimde kaldı ok benim

XIX

TÜRKİ BERÂY-I MUHABBET

Bir mahbûbı hûb zaman
Çıkar seyr ider salnur
Gamsesi tiğ ebrû keman
Çıkar seyr ider salnur

Elime gireydi heman
Kocardım virmezdim zaman
Bir servi boylu hirâman
Çıkar seyr ider salnur

Bakma alınadaki perçeme
Hüküm ider Özruma (Erzurum) Şam'a
Gökyüzünde mürg-i hümmâ
Çıkar seyr ider salnur

ALİ der yürekdir yanan
Gönül mürgü ucub konan
Bir melek suretli cânan
Çıkar seyr ider salnur

Kandıra Folkloru :

Kandıra'da Ruh Üzerine İnanışlar

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Kandıra'daki inanışa göre bir tek ruh vardır. Bilim dilinde "nefes ruhu", "hayat ruhu" ya da "organ ruhu" denilen ruhtur bu. Bazı ilkel topluluklarda görülün ve "gölge ruhu" denilen ikinci bir ruh inanışı yoktur.

Ruh kalbte bulunur. Ölüm halinde buradan çıkıp gider. Ruh, bir duman gibi bacadan çıkıp gider. Bir bacadan az bir duman çıkması halinde birinin ruhunun çıkıp gittiğine inanılır.

Ruh, insanı yaşatan, yöneten bir madde dir. İnsanın ölümü halinde göklere çıkar ve orada yerleşir. Sonra, yıllar sonra başka bir insanın, hayvanın ya da bitkinin içine girer. İnsanların bazılarında da eski

hayvanların ruhları yaşayabilir. Bazı insanların çeşitli hayvanlara benzemesi, onların özelliklerini göstermesinin nedeni budur.

Ruh, uyurken de insanı bırakıp gidebilir. Rüya, ruhun böylece gezintisi olarak da görülmektedir. Bir inanışa göre, bir gece, uyuyan bir insanın ruhu vücudundan ayrılmış ve dolaşmaya başlamış. O sırada ağzını açarak esneyen bir kedinin içine girmiş. Kedi de dalmış uykuya. Sabah olmuş, kedi uyanmamış. Ruhu çıkmış insan da ölü gibi yatıp kalmış. Sonradan, gene esneyen kedinin ağzından çıkıp kaçan ruh çıktığı bedene girmiş de insan da uykudan uyanabilmiş.

XX

TÜRKİ BERÂY-I MUHABBET

Yeşil donlu melek senin elinden
Şikâyet ideyim yoksula baya
Ben bir kelâm işitdikçe dilinden
Gönlüniün hümmâsi ağar havâyâ
Göğsünde olaydı zerrece imân
İltifat iderdin gördüğün zaman
Aşık ile ma'sûk yârı gar heman
Senin ile ben mi geldim dünyaya
Âkıbet yolunda ölmekdir yolum
İnsaf mıdır bana idersin zulüm
Her kaçan medhine başlarsa dilim
Benzedirim seni gökdeki aya

Her dem hayâlini kovarsın deyü
Cemâlin görmeğe iversin deyü
Seni sevmeyeni seversin deyü
Bendene iderler dürlü kinâyê
KÂTİB eydür ceşânın aslan bilirüz
Biz ikrâmızdan dönmöz ölüürüz.
Her kande gidersen seni buluruz
Pervaz urub uçarsan da semâyâ

XXI

VARSAĞI

Kadir Allah kaleme çekmiş
Sana iki kaş yerine
Gice gündüz gözümüzden
Kan dökiülür yaş yerine
Nazar it servi dalına
Sözümüz ezber oluna
Her dem güzelin yoluna
Can virirler baş yerine

Eyyâmın buldu gemimiz
Sel olub çağlar gamımız
Bir dost olsa hemdemimiz
Bize bir kardaş yerine

Dümez gözlerinin yaşı
Onulmaz bağırmın başı
Yârinden ayrılan kişi
Agu yudar aş yerine
DERDLİ ALİ gördi savaş
Kesilmişdir nice bin baş
Ben öldükden sonra bir taş
Kalmasın bir taş yerine

XXII

TÜRKİ

Dermansız hastayım derdim bilinmez
Meded senden aman mürvet Hüda hey
İhtiyâr elde yok yârsız olummaz
Canımı al beni cüdâ kalma hey
Aşkın harâreti sinemi yakar
Gözlerimin nemi ummâna akar
Gün olur dembedem eflâke çıkar
Âh itdikçe derunundan sadâ hey

Felek hançerini almış destine
Gamzenin kasmâna
Hicran pâdişahı geldi üstüme
Vücudum şehrinde kaldı nidâ hey
Âh nideyin gönül gelmedi yola
Divane eyledi itdügin bula
KÂTİB eydür bencileyin var m'ola
Halk içinde bir mübtelâ gedâ hey

Ölümünün I. Yılında :

Âşık Beyhanî (İbrahim Engin)

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Bundan yıllarca önce bir usta, bir garip ozan yaşamının son dönemlerinde önceki halk ozanlarının kara yazılarını dile getiriyor ve kapanık ayaklı bir ağıtla şöyle içini döküyordu

*Sünmani Narman'da, Samigara'da
Sevda pazarında savruldu gitti.
Aşık Şenlik kaldı iş bu arada
İlhamı, Tortumda kavruıldı gitti.*

*Felek, Erbâbi'ye vermedi devran,
Güreşin'de zuhur etti bir civan,
Nihani, Bardız'da kaldı bir figan,
Çarkın çemberinde çevrildi gitti.*

*İlîzî, Kağızmanda her dem zâr ağlar
Asla güler miymiş bahtı karalar?
Mazlum Cemal'i de bu dert yaralar,
O da Çamıştı'da devrildi gitti.*

Bu deyişin ozanı Kağızman'ın Camışlı köyünden rahmetli Cemal Hoca (İsmail Turan) idi. İçli ozan, bu üç hane ile, bütün halk ozanlarını en özlü biçimiyle, çilesiyle, acısıyla anlatıyordu. Gerçekten de böyle değil miydi? Halk ozanı adına en çok hak kazananlar savrulur, kavrulur, çevrilir ve devrilirken nice ucuz isimler, nice nice sosyete salonlarından parayla pulla çıkıyordu.

Ozan kimdi, bozan kimdi? Bunun anlaşamadığı bir günde de son dönemlerin en güçlülerinden birini Çayırılı Beyhanî'yi yitirdik.

Radyolarda, sahnelerde, plâklarda ezgiler duyuruz bazan. Sazı sözünden, sözü sazından yanaktır. Şimdiye dek 6 ezgisini duyduğumuz Beyhanî'nin henüz su yüzüne çıkmamış ezgileri ve deyişleri de el betteki vardır. Şimdilik elde bulunan 197 deyişi ve 6 ezgisi ile içlilik, gerçeklik ve dostluk alanlarını dolduran bu Ozanı ölümünün ilk yıldönümüne çok az kaldığı bu günlerde sizlere de tanıtmak istedik. Mutlu bir rastlantı karşımıza kardeşi Hüseyin Engin'i çıkardı. 1972 Temmuz ayı içinde dostları, yakınları, saz arkadaşları bir anma günü düzenlemişlerdi. Çoluk çocuğu, kardeşi, gelini hep birlikte deyişlerini elde etmeye çalışıyorlardı. Hocamız İh-

san Hınçer, Gece'nin koruyuculuğunu almış, Saym Hatice Gencay da deyişlerinin kitap haline getirilmesini sağlamıştı. İçli Ozanın hayatı ve deyişlerinin eleştirisi de bize düştü.

*

Beyhanî, Erzincan'ın Çayırılı ilçesine bağlı eski adıyla Esbeverek, yeni adıyla Verimli köyündendir. 1933 yılında bu köye çok yakın Gomga köyünde doğdu. Bu köyde doğuşu bir raslantıdır. Asıl köyleri Verimli'dir. O zamanlar Çayırılı bir bucaktı ve Tercan'a bağlıydı. Tercan, gerek doğa güzellikleri, gerekse alevî yolağının sonucunu içli ve duygulu kişiler kaynağıydı. Dağ, taş ozan doluydu. Her yerde de bu ozanları koruyan, gözeteni gönül ehli zenginler, beğler vardı.

Babası Hüseyin, annesi İbrahim kızını Gülizar'dır. Ortakçılıkla geçinen dar gelirli bir ailedirler. Beyhanî'nin asıl adı İbrahim'dir, kardeşlerinin en büyüğüdür. Sırasıyla ana baba bir Ziyet, Hüseyin, Ahmet ve ana ayrı Ali Hıdır adlı 4 kardeşi vardır. Ana Gülizar, ozan gönüllü, doğuşlu deyişleri olan, sesi güzel bir anadır. Denebilir ki Beyhanî, özelliğini annesinden almıştır. 5 kardeş içinde bir de Hüseyin, saz çalmakta ve okumaktadır. Soyadları ise Engin'dir.

O zamanlar Verimli'de okul yoktu. Ancak kendi deyimlerince köylerindeki âlimlerden İsmail Efendi ve Cafer Ağa çeşitli günlerde toplantılar yaparlar ve köyün çocuklarına, gençlerine Kur'anın, yolağın, desluğun niteliklerini, üstünlüklerini öğretir, saz ve söz dinletirlermiş. Hele Cafer Ağa, sazını eline alır, okunan Kur'anın ezgisine uydurur ve deyişlerle benzetmeler yaparmış. Görülüyor ki Verimli köyü Kur'anla gönül coşkunluğunu birleştirmesini bilmiş, karanlık yobaz perdelerini yırtıp atmıştır. Köylü, Kur'anı anlamıyarak veya korkarak değil, bilerek, severek ve hoşlanarak dinlemektedir. Sık sık da köye gezgin ozanlar gelmekte, Beyhanî bunları da görüp tanımaktadır. Bu ozanlardan en çok İldeşi ve tanışığı Davut Suları'ya (Doğ. 1927) ısınmıştır. Aynı köy-

ARAŞTIRMALARI

den şimdi hayatta olan bir de Nişanlı adlı ozan vardır.

Beyhanî'nin ilk saz ustası çok güzel kabak kemence ve bağlama çalan amcası Rıza Efendidir. Saz da ustalaşması da Davut Sularıyla olur. Beyhanî, 14 yaşında iken Babası, O'nu Davutun yanına katar. İki ozan (20 ve 14 yaşlarında) Suriye, Irak ve İrani dolaşırlar. Çekmedikleri, görmedikleri kalmaz. Aç susuz kahrılar. 9 gün yalnız hurma ile geçinirler. 2 yıl sonra dönerler. Beyhanî gelişmiş, ağırlaşmış ve iyice ustalaşmıştır. Ancak ne rüya, ne bade. Hiçbir şey dememekte, Kendisine "nedir bu durum?" dendiğinde ise şu cevabı vermektedir; "Aşıklık, bir dâdı hakır. Bakmayın gerisine".

Beyhanî, bu dönemde mahlâsını (tapırma) almıştır. Yolak ve dinsel bilgilerini arttırmış, deyişlerde kolaylığa varmış ve gene yollara düşmüştür. Gezmeği çok sevmektedir. Ancak, ana baba ocağı da onu ister ve gezmesini önlemek için bir yuva ya bağlamak zorunluğunu duyarlar. 1954 yılında bibilerinin (Hala) kızı Aşlı ile evlendirirler. Bu evlilikten şimdi Kenan (11), Selvi (9), Nazlı (5) ve Nâzan (2) adlı 4 çocuğu vardır.

1956 yılında askere gider. Askerlik görevini Edremit ve Rami'de yapmış ve 1960 dan sonra da İstanbul'a yerleşmiştir. Önce çeşitli yapılarda ustalık, sonra şoförlük yaptı. Bu arada sık sık halk ozanları, Hacı Bektaş ve Pir Sultan gecelerine katılırdı. Geçimini iyi kötü yoluna koymuştu. Mart 1971 de mafsallı romatizması zannı ile Şişli Etfal hastahanesine yattı. Ağrıları dinmedi. Kaplıcalara girdi. Ağrı kesilmedi. Köyüne gitti, döndü. Bu kez Amerikan hastahanesine yattı. Böbrek üremisi olduğu anlaşıldı. Kanı zehirleniyordu. Yapma böbrekle 6 gün yaşadı. 17 Ağustos 1971 de 38 yaşında iken öldü. Mezarı Kâğıthanededir.

Orta boylu, zayıfça, bıyıklı, esmer bir Ozandı. İyice yakın saz çalar ve güzel söylerdi.

Beyhanî, sağlığında nekadar deyiş dedi? Ardisına ne bıraktı? Bu soruları tam olarak cevaplandıramıyoruz. Kardeşi Hüseyin Engin, topladığı kadar toplamış. Bu arada Hatice Gencay Hanımefendi'de Bey-

hanî ve Davut Suları karşılaşmasının tümü kendi sesleriyle kayıtlıdır. Şemsi Yastrıman'da bir kaç deyişi varmış. Bunlar ve belki başkaları da ileride ele alınacak. Bu arada radyolarda okunan 6 ezgisinin notalarının yayınlanmasını da çok isterdim. Bir olanak arıyacağız. Bu ezgiler halk arasında çok tutulmuş. Hüseyin ve uşak deyişleriyle yapılmıştır. Gerçekten çok tatlı besteler ve güftelerdir. Beyhanî, bu güfteleri sevgi üzerine yaptığı sitemli deyişlerinden seçmiştir. Diyebiliriz ki Ozanın en güzel deyişleri de bu sitem sözleridir.

*Bu deli gönlüme azab eyledim,
Ne sordumsa aksi cevap eyledin,
Yıkın han ü mânım harab eyledin,
Sineme mekânın kurma bir daha.*

*Derdine düşeni figan eyledin,
Döktün gözyaşımı umman eyledin,
Bağ ve gülsenimi vıran eyledin,
Kapından içeri girme bir daha.*

Dizileri ile Beyhanî kime seslendi. Bilemiyoruz. Çok gezdi ve gördü. Kimden yüz bulamadı veya vefa bulamadı? Bu da belli değil;

*Her dert ile ölmey idim,
El kemine gülmez idim,
Zulm ettiğim bilmez idim
Vurdun da deldin sinemi.*

Bu neşterin sahibine bir yandan da teşekkür edeceğiz. Eğer Beyhanî, böyle yaranmasaydı bu güzel, bu kıvrak, bu alımlı deyişler ve ezgiler ortaya çıkar mıydı? Türk halk ozanlığının Güçlü Adı senisi böylesine duyurabilir miydi?

*BEYHAN'ım budur hâlim,
Dosttan ayrı düştü yolum.
Bu ayrılık bize zulüm,
Hazin hazin ağlar gönül.*

Erzincan ve Sivas yöresi halk ozanlarına özgü olan alevî yolağı sözcüklerini kullanma yüzünden bazan deyişlerinde arapça, farsça geçiyor. Bu yolağın gereğidir.

*Dedim arş ü kürs ü yer gök olmadan
Dedi ki kandilde nârda idim Ben.*

Bunun dışında konuşulan Türkçeye çok bağlıdır. Ashında imanlı deyişleri de var-

dır. Beyhani, bu deyişlerde yanlış anlaşılmanın ıstırabını çekiyor. İnancı dostluk-tur, bağılıktır, birliktir. Dünyayı kalır sananlar aldaniyorlar. Yol, erenler yoluysa, divan, dost divanıysa kutludur. İşte bir iki dörtlük,

*Bu yol, Muhammedin yolu değil mi?
Ali, der dönenler veli değil mi?
Şaha kurban olan belli değil mi?
BEYHANI'ye derman oldu Pir Sultan...*

★

*Eğer uğrar isem dostun eline,
N'olur şu divane halimden söyle.
Nedersin dünyânın kıyl ü kalini,
Söylersen erenler yolundan söyle...*

★

*Muhabeft yoluna ermeyen insan,
O kapıdan içre girmeyen insan,
Dostun divanına durmayan insan,
Elbet ikilikten alâmet olur.*

Beyhani, bildiği kadarıyla tasavvufa büyük ölçüde inanıyor. Ona göre âşık, mâşuk tümüyle Tanrının isteğidir. Tanrı, şâdet

mesini sever. Bir yandan da eski ozanların adını anarak bu inancı şöyle anlatıyor,

*Mecnun'u Leylâ'ya bestekâr ettin,
Ferhat'ı Şirin'le âh ü zâr ettin,
Garib'e dünyayı gülizâr ettin
Sanemi murada verdin şâd ettin.*

*Âşık, mâşukuna etmez bu âhı,
Selvinin nârına yaktın Emrahı.
Derman olmaz dünya olsa cerrahı
Eyyübün halini sordun şâd ettin.*

Bütün dileği aleviliğin eşsiz aşkı ile Tanrıdır. Dost yüzünde O'nu görür. Yoksa ne cennet, ne beşer. Beyhani, istemez bunları. Dilerseniz 2 dörtlükle bu konuya eğilelim ve sözü bitirelim.

*Benim gönlüm, meftun olmuş yüzüne
Cennette harî-yi gülman istemem
Derdin gütmek için düştüm izine
Beşer ile zevk-i devran istemem.*

*Munsür olan kişi dârdan olmalı,
Cemâli hak olan nürdan olmalı.
Kemliği bertaraf vardan olmalı,
Dost, dosta hışmedip ziyân istemem.*

Geçen yıl 17 Ağustos 1971 gününde 38 yaşında ölen Âşık Beyhani (İbrahim Engin) sazı ile.

Bir Gümüşhane Masalı : 9

Şah Aslan Masalı

Derleyen : Dr. Saim SAKAOĞLU

Bir varmış bir yokmuş, günlerin birinde Şah Kaplan adında bir padişah varmış. Bu padişahın bir türlü erkek çocuğu olmayormuş. Ayrıca güzel bir de bağ yetiş-tirmiş, bu bağın da ağaçlarında bir türlü meyve bitmiyormuş, olursa da bunlar görmeden kayboluyormuş.

Padişah bu dağın olduğu yere taşınıyor ve ağaçları beklemeye başlıyor. Birgün elma ağacı bir meyve veriyor. Bu elmayı beklemeye başlıyor. Padişah bu meyveleri beklerken şeyhe benzer birisi gelip soruyor : "Padişahım, senin ıstırabın nedir?"

"Benim ıstırabım erkek evladımın olmasıdır."

"Şu elmayı bekle, felan rengi alırsa kopar, kes. Yarısını sen ye, yarısını hanımına ver. Allah inşallah sana bir erkek evlad verir, ama ben gelmeden de adımı koyma."

Padişah denildiği gibi yapar, elma belli bir renk alınca yarısını kendisi yer, yarısını karısına yedirir. Allah bunlara bir erkek çocuğu verir. Çocuk büyür, sekiz on yaşlarına gelir. Adını koymazlar. Birgün vezirler derler ki :

"Padişahım böyle olmaz, bu adam öldü mü, kaldı mı? Bunun adını koyalım."

Padişah ileri gelenleri toplar, bir ziyafet verir. Çocuğa ad koyacaklar. Bir de bakarlar ki o adam geliyor. Padişaha der ki :

"Çocuğun adını mı koyacaksınız?"

"Evet, seni çok bekledik, bir türlü gelmedin."

"Siz bir hazırlık yapacaksınız ki ben geleyim. Peki çocuğun adı Şah Aslan olsun."

Hazır bulunanlar da "Pekâlâ" deyip bu adı kabul ederler.

Çocuğu tahsile verirler, okur, büyür. Birgün bu çocuk yanına saray adamlarından beş on kişiyi alıp ava çıkar. Açılırlar, sarp dağlara giderler. Tehlikeli bir dağa çıkarlar, orada da canavarlar bulunmuş, Arkadaşları bir tarafa, bu bir tarafa gider, sonunda bu bir mağaraya rastlar. İçeriye girer ki orada 40 tane adam var. Hepsi de zikir yapıyor. Şehzade bunların yanına gidince şaşırıp kalır. O sırada gözü duvara ilişir. Bir kız resmi görür, resimdeki bu kıza hayran olur. Şah Aslan bu

resme bakmaktayken, buna bir bade doldurup verirler, bu badeyi içince kıza karşı olan aşkı büsbütün artar. Oradakilere sorar :

"Bu kimdir?"

"Bu Elcezire memleketinde Bediülcemal adında bir kızdır, bu senin nasibindir."

Bu sözleri duyan Şah Aslan bir daha arkadaşlarının yanına dönmez, atını sürüp gider. Bu sora sora uzun yollar gider. Bunu arkadaşları da bulamayıp padişaha giderler. Zaten dağın her tarafı kemiklerle dolu... Babasına derler ki :

"Padişahım oğlunuzu canavarlar parçaladı."

Padişah ağlayıp sızlamaya başlar. Bu sırada yanında bulunan ve oğlunu yetiştiren Hasan Ağa adındaki zat meseleyi anlatıp o dağa gider. Bütün kemikleri kontrol eder, insan kemiğine rastlamaz. Bu çocuğu aramaya karar verir. Tebdil eder, yola çıkar.

Haberi Şah Aslan'dan verelim. Şah Aslan uzun müddet yol gittikten sonra Elcezire memleketine varır. Orada da cirit oynuyorlarmış. Padişah da demiş ki :

"Kim birinci gelirse kızımı ona vereceğim."

Şah Aslan atına binip meydana çıkar, bir tur attıktan sonra önüne çıkanların hepsini atlarından aşağı düşürür, cirit oynayanların her biri bir yana çekilir. Padişah bunu ister :

"Benim vaadim var, Allah'ın emriyle kızımı sana vereceğim."

Şah Aslan'ın da aradığı o... Dügün kurulur, 40 gün 40 gece düğün yapılır. Oranın âdetinde de gelin ile güveye gezerlermiş, bunlar da bir tahtirevana binip gezerler.

Hasan Ağa da döne dolaşa oraya ulaşıyor. Halkın arasına karışıp aralarından geçen padişah kızının yanındaki Şah Aslan'a :

"Eşşoğlu eşşek, baban ağlaya ağlaya gözlerini yitirdi, sen burada elin kızı ile keyfediyorsun."

Hemen Hasan Ağa'yı yakalarlar, Şah Aslan der ki :

"Bırakın, benim yanıma gelsin."

Sonra Hasan Ağa'ya sorar :

"Anlat bakalım Hasan Ağa"

"Oğlum, baban ağlaya ağlaya gözleri mevlul oldu."

Şah Aslan Hasan Ağa'yı da alıp konağa gelir. O gece Şah Aslan padişah kızı ile gerdeğe girer. Birkaç gün sonra da padişaha der ki :

"Ben de falan yerin padişahı Şah Kaplan'ın oğluyum, müsaaden olursa ben memleketime gitmek istiyorum."

"Peki oğlum."

Padişah bunun yanına bir tabur asker katar. Bir müddet sonra güzel bir yaylaya konarlar, otururlar. Şah Aslan karısıyla şakalaşırken onun entarisinin yakasında bir düğüm görür, düğümü açar bakar ki içinde bir boncuk var. Karısı bu boncuğu vermek istemez.

"Şah Aslan, o boncukla dışarı çıkma, bu uğurlu bir şey değildir."

Şah Aslan boncuğu alıp dışarıya çıkarıyor. Şehzade bununla oynarken yanına büyük bir kuş gelir, kuşla oynamaya başlarlar. Bir ara Şah Aslan boncuğu kuşa atınca kuş bunu alıp kaçar. Şah Aslan bu kuru yakalayıp boğazına sarılıyorsa da kuş bunu alıp havalandırıyor. Kuş bunu alıp bir hisardan içeri bir bahçeye bırakıyor. Yanına bir ihtiyar gelip :

"Oooo, bağ sahibi, hoş geldin." diyor.

"Yahu ne bağı, ne sahibi, ben yolcu bir adamım."

"Yok gidemezsin, ben de senin gibi derlikanlı iken geldim buraya. Burası sihirli bir memlekettir, buraya gelen bir daha gidemez. Burada durmadan nöbet değişir, ben de nöbetimi sana teslim edeceğim."

İhtiyar bunları söyledikten sonra Şah Aslan'a şunları vasiyet eder :

"Burası sihirli bir yerdir, yakında Yahudi memleketi vardır, işeni temin için oraya gideceksin. Orada meyve olmaz, burada ise enval çeşit meyve var, zeytin var. Bunları götürüp orada satıp getireceksin. Böylece bolca para kazanacaksın. Burada ise yaşamana devam edeceksin."

Şah Aslan birgün bir ağacın dibinde 6 küp altın görür, biraz alıp gelirken oradaki adam yerine koymasını söyler; Şah Aslan sorar :

"Ne yapacaksın onları?"

"Buraya her gelen bir küp yapar, sen de yedinci küpü tamamlayacaksın, oradan

para alıp da ne yapacaksın?"

Bu adam vadesi tamam olunca ölür. Şah Aslan bakar ki ileride 5 tane mezar var, altıncı yere de bu adamı gömer.

Şah Aslan birgün Yahudi memleketine gider :

"Ben geldim, bağın sahibi."

Getirdiklerini oradakilere satar. Bir yandan da Yahudilerden soruşturmaya başlar, ne de olsa bir padişah çocuğu :

"Buraya hiç vapur filan gelmez mi?"

"Buraya senede bir vapur gelir, burada on dakika kalır, gider. Bizden de bir iki kişiyi alır."

Şah Aslan vapurun geleceği zamanı beklemeye başlar.

Biz gelelim karısına... Şah Aslan'ın gittiğini anlayan hanımı cariyelerine der ki :

"Şah Aslan'ın gittiğini söylemeyin, askerler onun gittiğini öğrenirlerse başımız za bir iş açarlar."

Karısı Şah Aslan'ın elbiselerinden giyir, tam onun kıyafetine girer, askere yol verir :

"Haydi bakalım!"

Oradan kalkıp yola koyulurlar. Bir memlekete varırlar. Oranın padişahı da bir başka bir yerden gelen bir ordu ile çarpışıyor, padişah da neredeyse esir olacak. Bu hemen askerlerine emir veriyor, düşman ordusunu darmadağın ediyorlar; o memleketin padişahı geliyor, bunu alıp sarayına götürüyor :

"Bu padişahlık sana lâyık, kızımı da sana vereceğim."

"Peki" deyip kabul ediyor. Düğün kuruyor. 40 gün 40 gece düğün yapıyorlar, padişahın kızını erkek kılığında kızı verecekler. Bunları gerdeğe atıyorlar. Şah Aslan'ın karısı diyor ki :

"Buraya gel."

Sonra Şah Aslan'ın resmini çıkartıp kızı veriyor : "İşte ben de senin gibi bir kızım." Sonra bütün meseleyi anlatıyor: "Benim kocam böyle bir yere gitti, bu mur hakkak çıkıp gelecek, seni evvelâ ona teslim edeceğim. Sakın bozmacılığa verme, bunu bekleyelim."

"Peki," deyip padişahın kızı da bu teklifi kabul eder.

Padişah bunu tahta çıkartıyor. Kız burada padişahlık yapmakta olsun. haberi Şah Aslan'dan verelim.

Ayın Olayları :

Prof. Dr. Kurt Reinhard Yeni Derlemeler Yapıyor

Yazan : İhsan HINÇER

Geçen ay başında yeniden Yurdumuza gelen Prof. Dr. Kurt Reinhard bu kez de Çukurova bölgesinde derlemeler yapmakta ve bu bölgenin türkülerini ve uzun havalarıyla ağıtlarını teyble bandlara geçirmektedir.

Berlin Üniversitesi profesörlerinden olan Reinhard, bundan önce de Türkiyemizin çeşitli bölgelerinde derlediği türkülerini türkçe ve almanca olarak yayımlamıştı. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nden derlediği türküler bu arada sayılabilir.

Bu kez eşi Ursula Reinhard'la birlikte Yurdumuza derleme çalışmaları yapmak için gelen Profesör Güney Bölgemizde uzun süre kalacaklarını, folklor ve halk

Şah Aslan bir sene bekledikten sonra orada biriken altınları alıp Yahudi memleketine gelir; vapur gelir, içine girer, altınların üzerine zeytin koyup gizler, kendisi de bir yere saklanır. Bu vapur karısının olduğu memlekete gelir. Orada vapuru kontrol ederler. Bütün malların sahipleri çıkıyor da bu zeytinlerin sahibi çıkmıyor. Kuş da vaktiyle Şah Aslan'dan aldığı boncuğu getirip bu zeytinlerin arasına saklıyor. Diğer taraftan padişah da sahipsiz malların kendisi tarafından kontrol edileceğini söylüyor. Sahipsiz olan zeytinleri de devlet malı diye Padişaha götürüyorlar. Padişah malları kontrol ederken altınların arasında boncuğu görüyor. Men adamlarıyla birlikte vapura girip kocasını bir kömürlükte buluyor. Padişah ile Şah Aslan birbirlerini tanıyorlar. Karısı sabahleyin elbiselerini kocasına giydirir. Vezirler bakarlar ki padişah değişmiş. Hemen eski padişaha haber verirler :

"Padişah değişti, kızın başka birisini padişah yaptı, nedir bu?"

Eski Padişah hemen kalkıp gelir ki iki tane kız orada oturmakta. Meseleyi buna da anlatırlar. O da vezirleri çağırıp der ki: "Şimdiye kadar bize padişahlık yapan adam kim idi, ne idi, kadın mı idi, erkek mi idi?"

"Erkek idi."

"Yaaa, bir kadın bize bu kadar sene padişahlık yaptı da biz bunu duymadık."

musikisi melodi ve sözleri derleyeceklerini belirtmiştir. Çalışmalarına Adana'da başlayan Prof. Reinhard ve Eşi, daha sonra köylerde de derlemelerine devam edeceklerdir.

*

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ "ELİŞLERİ SEKSİYONU" AÇILDI

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Alay Köşkü'nde evvelki yıl açılan Kenan Özbek'in başışladığı "Etnoğrafya - Maddi Folklor Materyalleri" bölümünden sonra, "Harem Darıresi" açılmış, büyük ilgi görmüştü. Bu kez de "Elişleri Bölümü" açılmıştır. Burada Türk Elişleri en güzel ve zarif örnekleriyle ziyaretçilerin dikkatine sunulmuştur.

Burada yeni baştan düğün yaparlar. Şah Aslan evvelâ padişahın kızını alır, sonra da Bediülcemal'i alır.

Şah Aslan Orada bir zaman durduktan sonra padişahın izin ister:

"Padişahım, ben babamı göreyim tekrar buraya gelirim."

Şah Aslan yanına iki karısını da alıp yola çıkar. Babasının memleketine yaklaşıncaya padişaha haber götürürler :

"Bir asker geliyor, seninle harbedecek."

Padişah asker çıkartır, karşılaşıncaya anlaşma yaparlar ve oğul der ki:

"Ben padişahın oğluyum, ben Şah Aslan'ım."

Şah Aslan'ın babasının da gözleri kor olmuş imiş. Gidip meseleyi ona anlatırlar, inanamıyorlar. Hasan Ağa'yı padişahın yanına yolluyorlar, ancak o zaman inanıyor: "Öyleyse oğlum gelsin."

Şah Aslan kalkıp padişahın yanına gidiyor, babasının gözleri, Allah tarafından Oğlu yanına girince açılıyor, oğlunu görüyor.

Şah Aslan orada iki karısı ile tekrar düğün yapıyor, yiyecek içeceklerine geçiyorlar.

[Anlatan : Arif Yılmaz, Gümüşhane - Çamlıköy, 1914, okuryazar, çiftçi, bir masalı 1931 yılında Samsun'da orah bir arkadaşından dinlemiştir. Tesbit tarihi : 22. 8. 1969.

Hikâye motifleriyle de zenginleştirilen bu masalın TTV'de ve Aarne - Thompson kataloglarında benzerlerine rastlanılmamıştır.]

tur. Çok zengin olan bu kısımda, düve derisinden yapılmış Karagöz tasvirleri (fiğürleri), başlıklar, çeşitli ayak giyecekleri, elceklar, giyimler, giysiler, işlemeler, oyalar, nakışlar, keseler, bohçalar, işleme hamam takımları, sedef ve gümüş kakmalı nalınlar, altın simle işli seccadeler, atlas üzerine işlenmiş yatak, masa, yastık örtüleri ve daha sayısız göz nuru dökülmüş el emeği işler ve sanat eserleri yer almaktadır.

TURİZM, FOLKLOR VE ÖNDERİN KONUŞMASI

1972 Yılı Turizm Mevsimi'nin açılışını üzerine Ankara'da "Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu"nda bir tören düzenlenmiş, Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal yaptığı konuşmada "Dünya Turizmi içinde Türkiye'nin yeri ve turizm eğitimine ve bu arada folklor konusuna verilen önem" üzerinde durmuş, memleketimizin özelliklerine değinmiştir.

Daha sonra "Evliya Çelebi'den bugüne", konusunda bir slayt serisi izleyicilere sunulmuş, memleketimizin doğal güzellikleriyle folklor zenginlikleri gözler önüne serilmiştir. Bunu takiben Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı Mehmet Önder "Türkiye Folkloru" konusunda onun bütün güzellik ve zenginliğini dile getiren bir konuşma yapmış, arkasından da folk dans toplulukları çeşitli bölgelerimize ait oyunlar oynamışlardır.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ TÜRK FOLKLOR KULÜBÜNÜN GÖSTERİSİ

İlkbaharın gelmesiyle birlikte "Komple Halk Dansları Topluluğu" bulunan üniversite, dernek ve okullar altı aylık çalışmaları sonucunda yetiştirdikleri yeni topluluklarının halk danslarını düzenli bir şekilde mensuplarına ve halka sunmak üzere gösteriler düzenledi. Bunların başında Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü'nün gösterisini 11 Nisan 1972 günü saat 20.30 da Üniversitenin Tiyatro Salonunda izledik.

Başarılı olan bu gösteride sırasıyla 1) Elâzığ, 2) Bursa Kılıç-Kalkan, 3) Solo halk türküleri, 4) Silifke, 5) Artvin, 6) Halk Türküleri Korosu, 7) Gaziantep, 8) Bitlis, 9) Solo halk türküleri ve 10) Kars folk danslarını seyretmek ve dinlemek fir-

satını bulduk. Sahne düzenine göre oynanan halk oyunları ve türküler başarılı bir şekilde sunuldu.

YÜKSEK TAHSİL GENÇLİĞİ TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ GÖSTERİSİ

Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü gibi geçen yıllarda Avrupa ve Asya'nın çeşitli ülkelerinde (1969 da Yugoslavya Ohrid, 1970 de Japonya Expo-70, 1971 de İngiltere Llangollen ve Fransa Nice) Uluslararası Folk ve Müzik Festivallerine katılan Yüksek Tahsil T. Folklor Derneği, yıllık gösterisini, yine parasız olarak davetlilere 25 Nisan 1972 günü saat 20.30 da İstanbul Şehir Tiyatroları Harbiye Bölümü Tiyatrosu salonunda yaptı.

Programda Erzurum Kız, Erzurum Erkek, Elâzığ, Artvin, Van, Gaziantep, Sivas Kız, Bitlis ve Kars halk dansları takımları yer aldı. Ayrıca Muharrem Akkuş solo türküler okudu.

TÜRK HALK SANATLARI ARAŞTIRMA DERNEĞİNİN ŞARKIŞLA VE ARTVIN HALK SANATLARI SERGİSİ

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mensubu Türk Halk Sanatları Araştırma Derneği üyelerinin yaptıkları araştırma, tesbit ve derleme sonucu, bu kez 9 Mayıs - 26 Mayıs 1972 günleri arasında D.G.S. Akademisi salonunda, ilgililerin beğenilerine sunulmuştur.

Derneğin 3. Sergisi'ni teşkil eden bu araştırma materyelleri Şarkışla ve Artvin bölgesinde tesbit olunmuştur. Akademi Başkanı Prof. Feridun Akozan'ın deyişiyle "Millî varlığımızı ortaya koyan ve sergileyen bu araştırmacı gençlerle ne kadar iftihar edilse azdır. Zira büyük Türk sanatının kökleri mutlaka halk sanatı içinde bulunmaktadır. Millî kültür varlığımızı ortaya koyan bu değerli sergide gençlerimiz, D. G. S. Akademisi'nin onlara verdiği aşından ve teknik bilgiden yeteri kadar, hatta çok fazla faydalanmışlardır."

Araştırma guruplarında yer alan Osman Kademoglu, Necati Onat, Beyhan Durukan, Muhtar Küçükkömürçü, Sadan Memişoğlu, Cengiz Eruzun, Erdal Küpeli, Ersu Pekin ve Kemal Karasahin'i bu başarılı çalışmalarından ötürü bütün varlığımızla tebrik ederiz.

yalnız degilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ CEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

TÜRK TİCARET BANKASI

1868 - 1972

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET SANDIĞI

ASIRLIK TECRUBE ARADIĞINIZ EMNİYET ZENGİN İKRAMIYE SOSYAL HİZMET

(Folklor : 62)

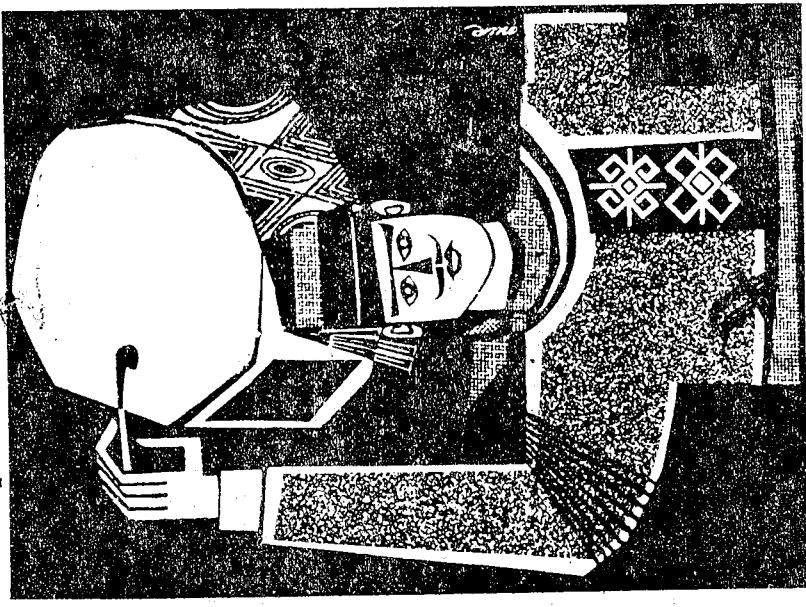
Basın : 60757 - 63

EN KÜÇÜK TASARRUFLARINIZA, BÜYÜK TASARRUFLARINIZ GİBİ DEĞER VEREN BANKA

AKBANK

milyon üstüne milyon

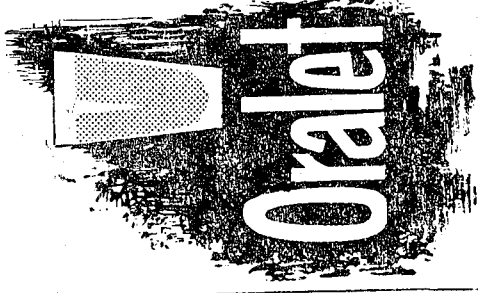

T.C. ZİRAAT BANKASI

1972 yılında tam 25 milyon!

(Basım : A. 21491/60721 — 65)

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak su ya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar R. — 66)

Türkiye Vakıflar Bankası

**Çalış
Parahatlı
Verahatli**

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(20219/60879 — 67)

GRİPİN

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fena halleri önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

Ajans : — (68)

Folklor : 73